

UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ

DEPARTAMENT DE DIDÀCTICA
DE LES CIÈNCIES SOCIALS

Les fonts primàries a l'ensenyament

*Les relacions entre el món escolar i l'arxiu.
Visió general de Catalunya.*

El cas de Sant Feliu de Guíxols

TESI DOCTORAL

AGOST 2007

Maria CALZADA I OLIVELLA

Dirigeix : GEMMA TRIBÓ I TRAVERIA

Capítol V Descripció i estudi dels arxius a l'àmbit comarcal català. Anàlisi comparativa i tipologia.

Introducció : El paper dels arxius en la societat

Per tal de fonamentar el nostre estudi volem reflexionar sobre la realitat actual dels arxius, el seu paper a la societat i la importància de les fonts primàries per si mateixes i la incidència a l'aula. Així doncs, la base serà la descripció i estudi dels serveis didàctics dels arxius a l'àmbit comarcal establint-ne una anàlisi comparativa que ens porta a l'enumeració tipològica.

La recerca realitzada a través del món dels arxius,¹ tot i la seva localització temàtica i proximitat geogràfica del camp d'estudi – Països Catalans, Itàlia, Estat Espanyol – presenta com a resultats uns contrastos importants, motivats pels diferents contextos socio-polítics i de tradició històrica que es donen en el diversos casos analitzats.

A l'hora de voler establir estructures o models de funcionament, la diversitat ve marcada per la diversa memòria dels pobles. És a dir, la diferència de contextos històrics i socials i de tradició històrica que s'han donat en el territori objecte de la recerca, han estat en molts casos un factor determinant que es tradueix en les diferents realitats arxivístiques tant pel que fa a la creació, la visibilitat de les institucions arxivístiques, la difusió i per extensió, pel procés d'obertura i acostament dels dos móns estudiats – arxius i ensenyament -. Amb tot, però, es donen experiències aïllades que apareixen i es mantenen com oasis al desert, i que

¹ Vegeu capítol III. Reflexions metodològiques. L'anàlisi quantitativa. La metodologia qualitativa.

comparteixen factors essencials escapant a paràmetres o a voluntats políticament correctes.

Ja en la creació de l'Arxiu com a institució hi trobem elements diferenciadors: les diferents ciutats - estats italianes a l'Edat Moderna, que generaran una tradició arxivística riquíssima ; la Revolució Francesa, que aportarà l'esperit de llibertat i dret a la informació continguda als arxius; la situació d'estat frontissa amb elements medievals que perduren fins al segle XX (cas d'Andorra) que generarà una tradició a cavall entre dos estats ; la posada en escena dels vaivens polítics de l'estat espanyol en el trànsit del XIX al XX, amanits amb la Guerra Civil i els seus resultats, visibles en els diferents fons arxivístics.

Per situar-lo, el meu estudi està localitzat en un àmbit geogràfic concret i en un món, el dels arxius, que fins fa pocs anys ha donat una imatge exterior - i no sense raons - de tancament en sí mateix, d'opacitat, misteri i secretisme fent palesa la voluntat manifesta d'amagar la realitat. Aquesta situació fins a l'actualitat pot significar una rèmora important ².

Aquesta tradició – diversa, d'opacitat o d'orgull d'un passat - que ha impregnat l'imaginari col·lectiu - jo prefereixo dir-ne la consciència més profunda - dels pobles, també dóna una diversa visibilitat de l'arxiu a la societat. En aquest sentit, demanar per

² No hem d'ignorar que certs tarannàs nascuts i engreixats en el període dictatorial han acabat per conformar una manera de ser i d'actuar que d'alguna manera no permet la llibertat de pensament i d'acció. Un exemple flagrant podria ser el tema espinós per alguns sectors de la possible necessitat d'una revisió de la Constitució Espanyola del 1978. Aquesta, fou elaborada en circumstàncies molt especials i que jo anomenaria, més que “ Constitució de la prudència”, Constitució de la Por.

l'arxiu en un punt qualsevol de la geografia catalana, encara porta a respostes del tipus : - “ *la biblioteca? l'arxi... ?* ”, mentre que en el cas francès, preguntar per l'arxiu en una àrea de servei a qualsevol mestressa de casa que anava a comprar a una gran superfície, era obtenir una resposta segura i clara de la direcció que s'havia d'emprendre.

La consideració que es dóna al mètode d'investigació amb fonts primàries des del món acadèmic no té encara la importància que li caldria. De tota manera, no cal perdre de vista quina ha estat la formació del professorat pel que fa a la investigació. Cal constatar la gairebé inexistent preocupació des del camp de la formació de professionals de l'ensenyament per la recerca de les fonts primàries i la creació de coneixement històric.

Hi ha una gran diglòssia entre ciència històrica en general i el que podria ser coneixement local. Diglòssia que portaria a considerar que el saber científic, no té en compte el tema local, que en alguns àmbits se'l pot considerar de “folklorisme” . Segons l'experiència dels professionals d'arxius, la investigació que es fa des de l'àmbit universitari és molt escassa.

Tot fent un repàs al redactat del Currículum de primària i secundària, elaborats pel Departament d'Ensenyament, el treball amb fonts primàries és esmentat en forma de recomanació, mentre que no s'expliciten disposicions que facilitin l'aplicació efectiva i immediata d'aquesta pràctica.

S'evidencia un important divorci entre la recerca de coneixement històric i la seva aplicació en el món de l'ensenyament. La construcció de coneixement des de la ciència i el que seria la difusió d'aquest coneixement queda restringida a aspectes molt

generals, que no tenen en compte la complexitat de factors que intervenen en un esdeveniment.

A l'aula, la pràctica amb el treball de fonts documentals es redueix sovint a la presència als llibres de text, - sobretot pels que fa a Ciències Socials a la ESO o pels d'Història al Batxillerat, - de reproducció de fonts primàries històriques, que en la majoria dels casos són presentats com a una il·lustració del coneixement històric elaborat, al costat d'imatges o fotografies, que semblen entre tots voler donar una mica de pausa a la feixuguesa del text escolar.³

1. El cas andorrà

El cas andorrà ha estat inclòs en el capítol dels arxius d'àmbit comarcal català, pel criteri de la seva pertinença cultural, tot i que no s'ha d'oblidar tampoc l'aspecte administratiu i la dependència de l'Administració Estatal.

La documentació de les Valls d'Andorra queda recollida en el servei d'arxiu ARXIU NACIONAL, que administrativament pertany al govern andorrà, creat al 1975 com a Arxius Nacionals i redefinit al 1994 com a Arxiu Històric Nacional d' Andorra (AHNA).

El servei didàctic de l'AHNA va ser creat a partir de 1994 per iniciativa del propi arxiu. Les primeres actuacions es feren des dels recursos propis i més endavant i ja de manera més estructurada es presentà el projecte de Servei Didàctic al Ministeri d' Educació. El projecte té com a objectius estendre la consciència de la necessitat de la

³ Necessitaria un nou marc de treball per poder fer una crítica real als llibres de text de l'Àrea de Ciències Socials que pretenen ser bàsics per l'aprenentatge de la història.

divulgació de la història, de la formació d'arxivers historiadors i vol acabar amb la idea, per altra banda molt generalitzada, de la visita passiva a l'arxiu, tractat com un equipament cultural més, i transformar-la en una visió efectiva i visible de l'arxiu com a eina de treball.

El servei és creat sense canvis en la infraestructura general de l'Arxiu. Aquest es troba ubicat en diferents espais d'un mateix complex immobiliari, l'edifici Prada Casadet, a Andorra la Vella. La situació de manca d'unitat física, i per tant de difícil identitat com a institució li dóna una certa invisibilitat davant el públic possible usuari. Però aquests aspectes vénen compensats pel treball professional de qui treballa a l'arxiu. A nivell d'infraestructura pel servei didàctic, només disposa de la sala de consultes.

El servei queda atès per un tècnic d'arxiu que disposa d'un horari compartit entre les tasques pròpies d'arxiu i el que seria la preparació del Servei Didàctic. A tot, cal afegir-hi la disponibilitat d'una persona que té una dedicació a la docència en qualitat de substitució, anomenat professorat de suport o *détaché*⁴ que es reuneix de manera puntual i sistemàtica un matí o una tarda per setmana⁵ amb el tècnic.

El perfil del tècnic que està al davant del Servei didàctic,⁶ ha estat també estímul pel propi Servei. Des dels inicis de la seva experiència professional, Bascompte, treballà des de la docència cap a l'arxivística, fent buidatge d'arxius per la

⁴ En la denominació de *détaché* hi veiem influència de l'organització dels Serveis Didàctics francesos.

⁵ En el moment de recollir la informació, aquesta sessió es realitzava els divendres al matí. Cada any pot ser una persona diferent. Fins al moment hi ha treballat : Eduard Lucera i Daniel Casas.

⁶ Domènech Bascompte i Grau

realització de materials didàctics destinats al professorat; aquesta circumstància, més la de la seva experiència docent durant un curs als darrers nivells d' EGB⁷ i primer cicle de FP, i la seva predisposició a continuar en el camp de la docència, van ser factors definitius perquè des de la direcció de l'Arxiu se li encomanés aquesta tasca.

Des de la seva creació, el Servei didàctic dels Arxius Nacionals d'Andorra ha realitzat diverses experiències acompanyades de materials elaborats per l'ocasió. D'aquestes activitats, algunes es repeteixen de manera periòdica, i altres han estat fruit d'un context específic de treball amb i per el professorat. Entre les diverses activitats que s'han desenvolupat des del servei didàctic, cal citar :

La visita a l'arxiu, com a activitat iniciàtica. Es tracta d'un passi de vídeo, una visita i la realització d'unes fitxes per part de l'alumnat. ⁸ Activitat que es realitza a l'arxiu, excepte les fitxes que les poden fer a l'aula per la manca d'espai a l'arxiu.

L'activitat sobre demanda del professorat, es similar a la demanda de qualsevol usuari, des del punt de vista de l'arxiu. Tot i que és obvi que la documentació consultada i reproduïda tindrà una aplicació posterior a l'aula .

Pel que fa a activitats de recerca, és interessant esmentar la que es va dur a terme sobre la bruixeria. El tema es va treballar des de l'Arxiu conjuntament amb l'Institut Espanyol de Secundària. La tasca des de l'Arxiu fou la preparació de

⁷ Educació General Bàsica, pla d'estudis anterior a la implantació de la ESO que comprenia vuit cursos i cobria des dels 6 anys als 14.

⁸ Aquestes fitxes han estat recollides a partir de 2003 en la publicació : Vela i Palomares, Susana; Bascompte Grau, Doménech. *Descobrim Les fonts de la història*. Andorra la Vella : Govern d'Andorra, Ministeri de d'Educació, Joventut i Esports; Ministeri de Cultura / Arxiu Històric Nacional, 2000

documents i la seva transcripció. L'activitat es va concloure amb la realització d'una dramatització al final.

També s'han realitzat experiències puntuals amb fonts gràfiques. Des de l'arxiu, s'organitzà l'activitat comparativa de fotografies dels mateixos espais en temps diferents. Tot i que els resultats no van estar a l'alçada de les expectatives esperades, l'experiència està en fase de revisió per poder-la oferir de nou.

En la recerca d'obrir nous camps, l'Arxiu es plantejà la difusió de la seva existència des d'una vessant divulgadora i general. És per aquest motiu que es realitzà una experiència a través de la televisió andorrana, incloent temes de l'arxiu en un programa concurs que demanava respondre tres qüestions plantejades a partir d'un reportatge sobre l'Arxiu.

L'arxiu va a l'aula, és una activitat que s'ofereix any rera any i que constitueix un acostament de l'Arxiu a l'escola. Està adreçat a alumnat d'ESO i té lloc a la pròpia aula. Es tracta d'una presentació de l'Arxiu per part del responsable del Servei, amb la intenció que el professorat la pugui dur a terme en noves edicions. És una introducció al món de l'arxivística a partir de materials elaborats des del Servei, sota el títol de *Descobrim l'Arxiu Històric Nacional*. Es tracta d'introduir l'alumnat en la ciència arxivística i fer-los ser conscients de la realitat d'un arxiu, sense trepitjar la institució, i a través de la pràctica. La dinàmica contempla el treball a partir de document propis de l'alumnat que permetin crear un arxiu de classe. A partir d'aquí, es treballa amb metodologia arxivística: creació d'un quadre de Classificació, realització de la fitxa

descriptiva o regist. Aquesta els porta a la organització del fons i a la extracció de conclusions : document més antic, tipologia, etc.

Tot el material editat per ús de l'alumnat, més altre que es pot treballar individualment, s'ha recollit en el dossier *Descobrim l'Arxiu Històric Nacional*. Inclou fitxes de treball agrupades per temes, amb textos informatius, transcripció de documents i activitats de treball.

Les relacions arxiu –escola al Principat d'Andorra, s'iniciaren des de l'arxiu amb l'escola andorrana.⁹ Actualment, i de manera sistemàtica, el contacte amb el professorat és a partir d'una reunió a principi de curs on s'ofereix el servei didàctic des de l'arxiu i de posteriors reunions on es recullen les necessitats de temes i de materials a partir de l'inici de curs, per poder treballar, ja des de l'arxiu i oferir productes sobre la demanda del professorat.

El col·lectiu docent que s'interessa pel treball a l'arxiu, és format per professorat que prèviament ha fet treballs d'investigació, mentre que l'alumnat que rep l'atenció del servei didàctic, és majoritàriament de l'ESO. La col·laboració amb l'Arxiu constitueix un suport a les matèries curriculars d' Història Andorrana i institucions. Curiosament, no hi ha demandes per realitzar treballs de recerca de Batxillerat.

2. Organització arxivística a Catalunya : comarcals i municipals

Pel coneixement i descripció de l'estat de la qüestió als Arxius catalans de territori administratiu de la Generalitat es van visitar dos tipus d'Arxiu : la Xarxa de

⁹ El sistema d'ensenyament a les Valls, és triple : l'Escola Andorrana; el Lycée francès i les escoles espanyoles, més les escoles religioses : Sta. Coloma i St. Ermengol.

Comarcals i un grup de municipals de les Terres de Girona. La investigació es va basar en dos instruments : les enquestes i les entrevistes.¹⁰

El treball amb el col·lectiu de professionals d'arxiu a la Xarxa dels Arxius Comarcals es va realitzar entre el juliol del 2000 i el juliol del 2002. És el recull de l'experiència i a vegades l'opinió del col·lectiu de tècnics d'arxiu a la Xarxa de Comarcals, un total de 31 persones.

2.1 La Xarxa dels Comarcals.

2.1.1 La visió dels Serveis didàctics des dels Arxius Comarcals : entrevistes¹¹

Una de les primeres i generals afirmacions sorgides de les entrevistes, ha estat la soledat de l'arxiver. I tot i tractar-se d' institucions en xarxa, amb elements comuns de funcionament, es pot afirmar que cada arxiu és un món.

Pel que fa a les infraestructures, tot i que la Xarxa d'Arxius Comarcals es crea de nova planta a partir d'inicis dels 80s i amb unes certes previsions de creixement, es constata una gran precarietat en el tema espais. La seu dels arxius, ubicats segons dos criteris generals : reutilització d'edificis històrics singulars o de creació de nova planta, es demostra com a insuficient davant el creixement dels fons : l'arxiu creix de manera constant i l'espai es va reduint de manera notòria. Pocs són els arxius que disposen d'espai sobrer pels dipòsits. En aquest aspecte la casuística és gran i va des de la visió de manca d'espai en un futur molt proper, fins a la realitat flagrant de

¹⁰ La descripció exhaustiva del camp de treball i els mètodes es troba a la Primera Part Plantejament inicial. Fonamentació teòrica. Capítol III Reflexions metodològiques.

¹¹ En aquestes conclusions sobre les entrevistes hi ha comptabilitzades les realitzades als Arxius Comarcals – 31 – i als municipals en funció de comarcals ; és a dir, els municipals de capital de comarca que a juliol del 2002 no tenien arxiu comarcal : Banyoles, La Seu d'Urgell i Granollers.

tenir en una barreja d'espais i funcions, fons, despatxos i sala de consulta. Moltes de les persones entrevistades troben dificultats pel que fa a la possibilitat d'oferir exposicions i per tant de difondre la tasca de l'arxiu, degut al problema de l'espai.

La necessitat del Servei Didàctic és un dels temes importants que ha sorgit en el decurs de les entrevistes. Sempre com un aspecte intrínsec de la pròpia funció, però sense tenir-ne una idea concreta de fins on es parla de difusió i quan s'entra en temes d'ensenyament. La majoria creuen en la necessitat de potenciar aquest contacte amb el públic, però es troben amb problemes estructurals d'organització pròpia de l'arxiu : la pròpia vida interna, la incorporació constant de nous fons, les disponibilitats de personal i de materials i la sensació que mai s'arriba.

Per la majoria de les persones entrevistades, caldria la creació de serveis didàctics, però creuen que els professionals d'arxiu no són qui ha de dur a terme aspectes directament relacionats amb el món escolar. Coincideixen a manifestar que es necessita d'una professionalitat que des d'arxius només no es pot garantir i que caldria la incorporació d'altres perfils per dur a terme aquesta tasca. Aquest posicionament, té dues lectures : un replegament en les pròpies tasques, i, per tant, obviar el tema o aparcar-lo – seria l'apartat més negatiu – o bé, el que significa aquesta actitud és una demanda de recolzament i de suport per part de l'administració per poder comptar amb professionals d'ensenyament.

L'organització de la professió, també els porta a creure en la majoria dels casos que a l'arxiu no es pot passar d'una funció a l'altra fins que no està ben resolta l'anterior. És per aquesta raó que es defensa la idea que primer cal tenir els fons inventariats i organitzats abans de passar a altres fases. D'aquesta manera, la feina

de l'arxiu – en les seves primeres fases : recollida, conservació i catalogació - és inabastable i els materials a treballar s'acumulen.

La primera de les activitats que els vincula amb el món escolar, és la d'oferir la visita a la institució, o bé des de l'Arxiu o perquè ha estat demanada per algun centre d'ensenyament. El procediment és bastant general en tots: recorregut per les dependències de l'arxiu i mostra de documents “estrella” de cadascun, a més d'incidir en el tema dels materials de suport i de la tipologia de fonts.

La relació amb el món escolar també l'han iniciada per la via del professorat a través de l' oferiment de materials, generalment introductoris al món dels arxius o de record davant un efemèride de la història local.

Pel que fa a la col·laboració entre els dos col·lectius, vist des dels arxivers, es pot afirmar que hi ha una gran autonomia i diversitat de situacions. Però, la visió del món escolar toca els dos extrems. En general, sol tenir una vessant força negativa. En la majoria dels casos entrevistats, la descripció que es fa del món escolar es redueix a la visita més o menys regular de certs grups, en moments del curs escolar que molts anomenen de “temps mort”, - al final de curs, al principi, final de trimestre... com un farciment – en el que la implicació per part del docent és mínima. Segons mostren les afirmacions del col·lectiu de tècnics d'arxiu, el professorat, en termes generals és el primer gran desconexedor del que és un arxiu. La prova la tenen ja en com es contacta.

Malgrat aquesta visió, també es donen situacions de col·laboració didàctica. Són minoria, però, els casos en que es dona són un veritable treball conjunt arxiu-món

acadèmic. Alguns d'ells tenen continuïtat en el temps, mostren uns resultats positius a la llarga i generen entusiasme per part de tots. Són relacions des de l' Arxiu amb institucions, com el cas de les oficines dels Serveis de Recursos, o grups de recerca d'història local o amb docents. Però amb aquestes darreres col·laboracions no sempre es pot parlar de continuïtat . En les respostes donades, apareix molt freqüentment el problema de la mobilitat del professorat. Quan un docent arriba a l'Arxiu, no es pot considerar que ho hagi fet el Centre d'Ensenyament al qual correspon, sinó que és a títol personal. I la relació es perd quan aquesta persona es trasllada a un altre centre.

Un altre dels aspectes que ha incidit en l'organització i desenvolupament de projectes que eren realitat, ha estat els canvis en la legislació. L'entrada en vigor de la Reforma i la implantació de l' ESO, ha motivat, oficialment, el final d'experiències en funcionament. Per altra banda, l'entrada del Treball de Recerca al Batxillerat ha suposat també un augment de les visites individuals, que, segons les entrevistes, ha significat greus dificultats pel desconeixement de la dinàmica de treball. Són molts els casos de professors que envien a l'arxiu a l'alumnat sense saber què hi poden treballar i com ho han de treballar. Acostumen a dirigir-los com si es tractés d'una biblioteca, on la consulta que cal fer és en una publicació on la informació ja està acabada. Es demanen temes monogràfics o d'abast molt general – “La història del poble” –, que demostren aquesta desconexió. Un altre aspecte a valorar, és l'arribada massiva d'estudiants pel Treball de Recerca, que posa sobre la taula el debat de l'accés a la documentació i els problemes de conservació.

En el sentit positiu de treballar per l'acostament al món escolar, alguns arxius han organitzat cursos de preparació al Treball de Recerca. En dos casos la relació ha vingut a través de la Universitat.

Per últim, un dels aspectes en que han coincidit totes les persones entrevistades, ha estat en la gran importància del paper social de l'arxiu, d'apropament de la realitat i la valoració del valor del patrimoni, no només de document escrit. Així mateix es fa referència a la incidència de l'arxiu i les fonts primàries sobre l'alumnat que hi ha estat en contacte. És opinió unànime assenyalar la importància del paper de les fonts primàries en l'aprenentatge del passat pel seu paper d'empatia i el fet que siguin eina pel desenvolupament d'habilitats intel·lectuals - observació, identificació, comparació, deducció sistematització, raonament, síntesis i conclusió – i socio-emocionals – com l'evocació, la imaginació, el context, o la reconstrucció de fets -. ¹²

2.1.2 Resultats de les enquestes

Pel comentari al resultat de les enquestes i a la vista de les necessitats de la investigació s'interpreten un nombre determinat d'ítems, mentre que n'hi ha d'altres que el seu resultat és irrellevant pel decurs d'aquest treball. És per això que en les següents reflexions, trobem que la numeració no sempre ve seguida.

Les enquestes passades al col·lectiu de professionals d'arxiu que treballen a la Xarxa d'Arxius Comarcals de la Generalitat entre els anys 2000 i 2002 està representat majoritàriament per homes, 18, més d'un 60%, enfront d' 11 dones. La demarcació de Lleida és la que compta amb majoria d'arxiveres.

La franja d'edats té un ampli ventall, des de la trentena fins a la seixantena, tot i que els casos extrems són puntuals, donat que la majoria es troba concentrada en la dècada dels 40 anys, especialment la demarcació de Barcelona.

¹² L'habilitat de l' observació ha estat reconeguda per la totalitat de les persones entrevistades . Pel que fa a la resta d' habilitats han estat escollides per més de la meitat de les entrevistes.

El perfil de la professió als Comarcals és la d'una persona dintre la quarantena, llicenciada en Història i amb una experiència en la professió d'una mitjana entre 10 i 15 anys.

Pel que fa a la formació, la llicenciatura que predomina és la de Història en general. Pel que fa a especialitats concretes, per importància, figura en primer lloc l'especialitat de Contemporània, seguida de Moderna, medieval i antiga. Per últim, hi ha representació de l'especialitat d' Història de l'Art. Altres titulacions que apareixen, de manera molt puntual, són les de Filologia i un cas únic el de Dret. Aquest darrer és afegit a la especialitat d' Història.

El curs 2002-2003, es crea L'ESAGED – Escola Superior d' Arxivística i Documentació de la Universitat Autònoma - ; fins a aquest moment, l'única formació específica que permetia l'accés a la professió era el Màster d'Arxivística. Aquesta titulació, és, la que es mostra de manera representativa en el personal tècnic d'arxius a la demarcació de Barcelona, de manera puntual a Tarragona i inexistent a la de Girona i Lleida. En total, 4 persones del total de les 29 responen que han cursat el Màster esmentat.

El temps d'experiència a la professió no baixa dels 7 anys i arriba fins els 20. També aquí les puntes extremes són casos singulars i la majoria es concentra en la franja dels 10 als 14 anys.

En l'apartat de recursos material dels arxius, ***I. Infraestructura i serveis en general***, trobem diferències essencials motivades pel tipus d'edifici i per l'antiguitat del propi equipament. La tipologia d'edifici dels comarcals es pot catalogar en dos grans grups: els edificis històrics i els de nova creació. Depenent de les possibilitats

d'ubicació, l'arxiu disposarà d' uns o altres espais. No tots els edificis històrics són grans i amb possibilitats. Si, en canvi que la majoria d'Arxius construïts específicament procuren tenir els serveis bàsics, però aquests també s'han trobat supeditats als temes de pressupostos. Tot i que sembla més difícil adaptar un edifici històric a les necessitats d'un arxiu que no pas construir-ne un de nou, cada cas té la seva especificitat.

Els edificis històrics on s'han ubicat la seu dels arxius són edificis que havien estat castells, palaus, hospitals, centres d'estudis i un escorxador. Representen la meitat dels arxius. La majoria es troben concentrats a les terres gironines.

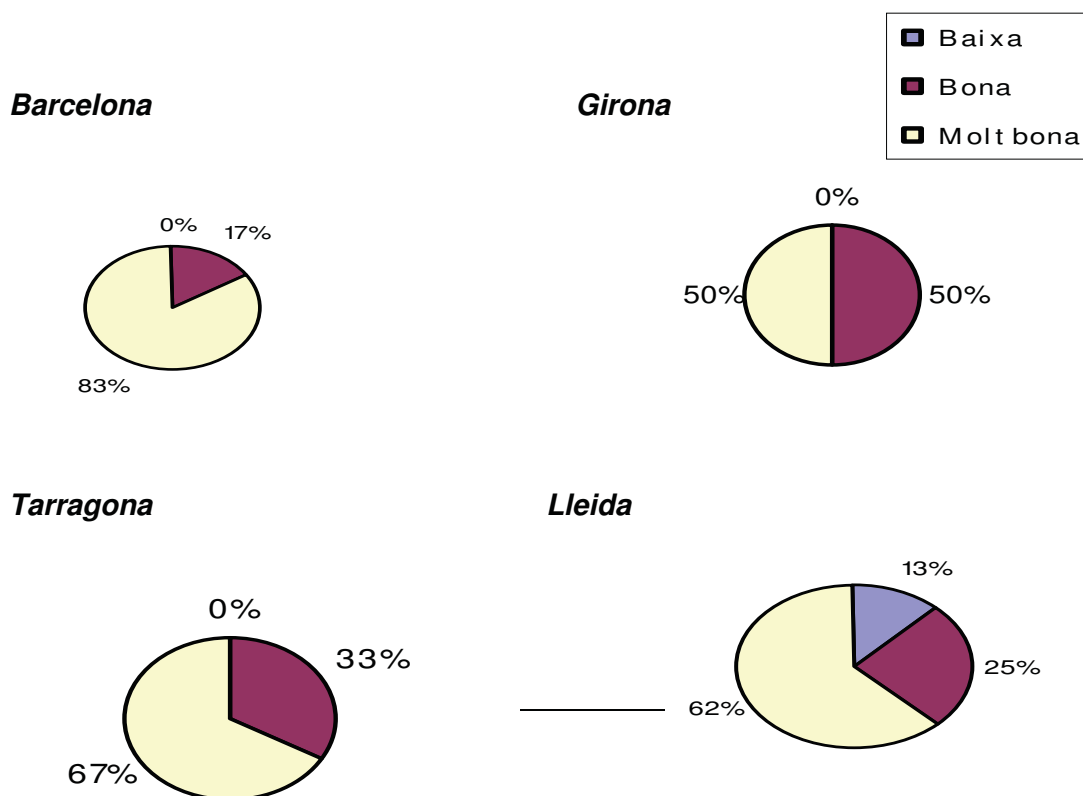
L'altra meitat queda repartida en dos grups, els que tenen la seu en espais antics, pendents de nova construcció, com són golfes d'ajuntaments i cases de cultura ; i els de nova planta, que representen gairebé un terç del total.

El que queda clar, tant els nous com els més antics és que amb el pas dels anys els falta espai d'una manera ofegant, com per exemple el de l'Arxiu de Reus , o l'Arxiu Municipal, en funció de comarcal, de la Seu d'Urgell que respon a l'estereotip d'Arxiu de pel·lícula de misteri : accés difícil a una golfa de l'Edifici de l'Ajuntament.¹³ Els espais del qual tots els arxius en disposen són els comuns, bàsics per l'existència del l'arxiu com a institució, que el defineixen : el dipòsit documental i la sala de consulta. Altres espais, com despatxos, sala de reprografia o de classificació, depèn molt de l'antiguitat de l'equipament. Aquí les diferències són notables. Mentre que hi ha arxius que disposen de tots els serveis d'una manera més o menys equilibrada – cas de la zona de Barcelona – en altres només disposen dels espais essencials perquè la institució existeixi.

¹³ Aquesta és la situació a l'estiu del 2002.

Pel que fa als serveis, vénen en funció de les necessitats pròpies i de la dinàmica de cada arxiu. En general, depèn dels anys que porti en funcionament i de les entrades de fons perquè l'arxiu ofereixi des dels serveis més bàsics – consulta i cursos – per anar passant a incrementar altres activitats – la reproducció fotogràfica – fins arribar com a darrer estadi a les activitats de difusió – exposicions, visites escolars i participació en activitats de dramatització - . A totes les demarcacions figura com a primera activitat bàsica la consulta de documents, seguit de la funció de biblioteca. Les visites escolars són molt valorades en tots els casos, per sobre del 60 %.

**Qüestió n 7 :Valoració de les visites escolars.
Opinió des dels Arxius**

La principal dificultat que hi ha a l'hora de dur a terme les activitats, no és la manca d'idees, sinó la necessitat de tenir el fons en condicions òptimes de catalogació i la manca de recursos humans. Aquest és un punt de queixa comú a totes les persones enquestades.

La valoració dels serveis que cal donar en un arxiu i concretament la de les visites escolar, presenta uns resultats diversos a la Xarxa dels Comarcals. Considerar les visites escolars com activitat bàsica al costat de la consulta de documents, per exemple, només arriba a la zona de Barcelona al 83%. Tarragona segueix amb un 50%, mentre que a Lleida i a Girona estan en el 22 % i el 33% respectivament. Això significa que en aquestes demarcacions hi ha altres aspectes considerats més bàsics per la marxa de l'arxiu que no pas les visites escolars.

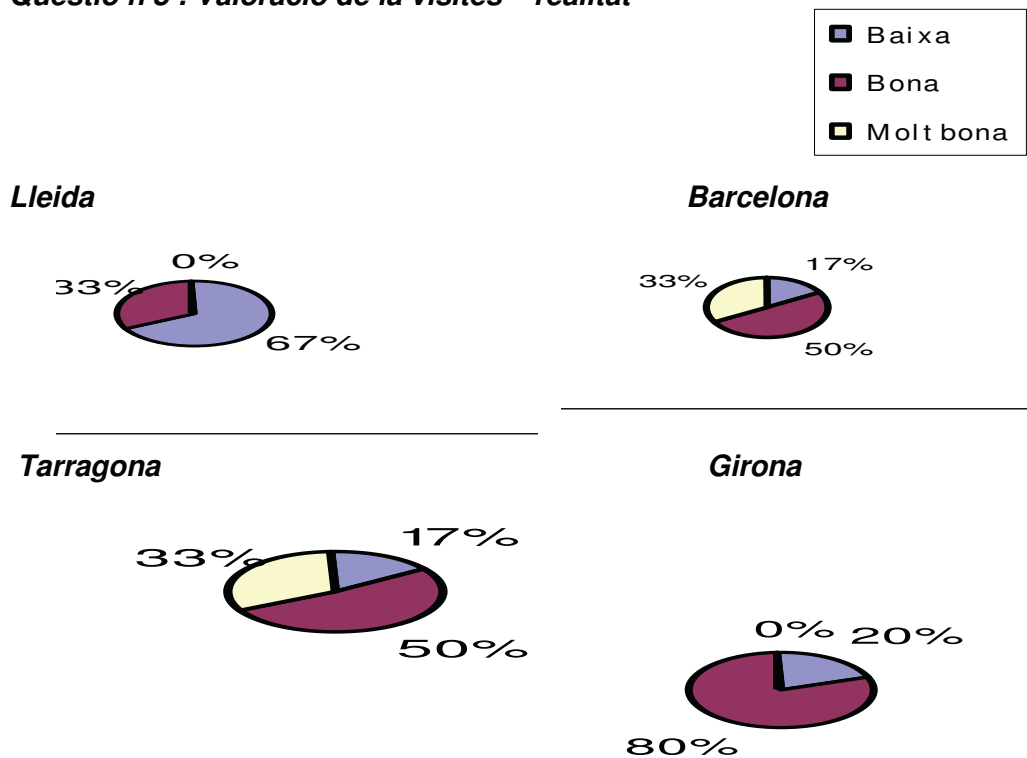
De tota manera, l'activitat escolar en el cas de Lleida queda majoritàriament a la franja d'activitats auxiliars, al costat d'altres aspectes de difusió, com exposicions, cursos i conferències.

Malgrat aquests resultats a les enquestes, a la realitat es constata una preocupació per acostar l'arxiu a l'ensenyament en realitzacions específiques de material, col·laboracions en exposicions, etc. que no queden reflectides a l'enquesta i en canvi queden consignades en les entrevistes o en l'anàlisi dels material didàctics.

Per altra banda, tot i que moltes de les persones enquestades no consideren com a bàsica la oferta de les visites escolar, en els ítems 7 i 8 on es demanava la opinió dels tècnics d'arxius pel que fa a la visita escolar i es contrastava amb la realitat

de l'arxiu a través de tres possibles valoracions – baixa, bona i molt bona – en un escalat de 1 a 10 – els resultats sempre es mouen entre la valoració de bona i molt bona – 33 %, 50 %, 50 %, 80 %

Qüestió n 8 : Valoració de la visites – realitat -

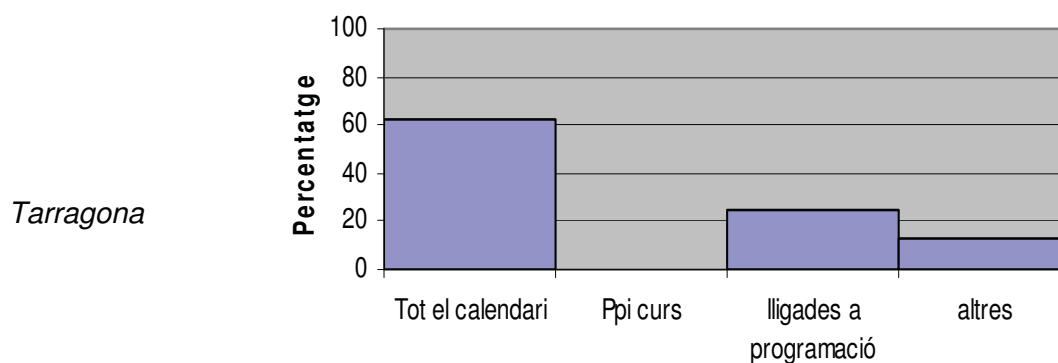
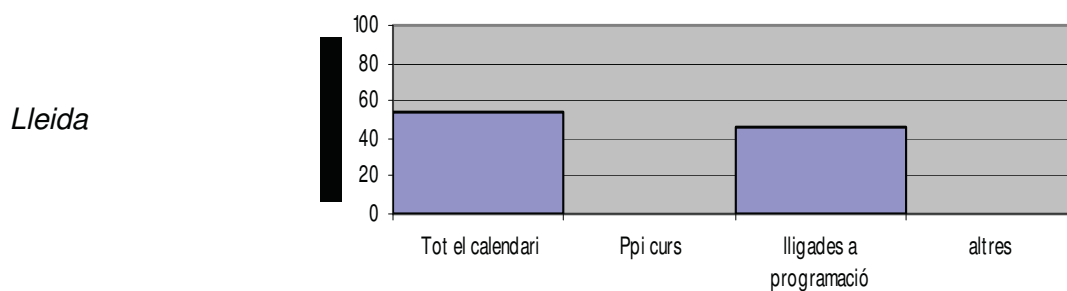
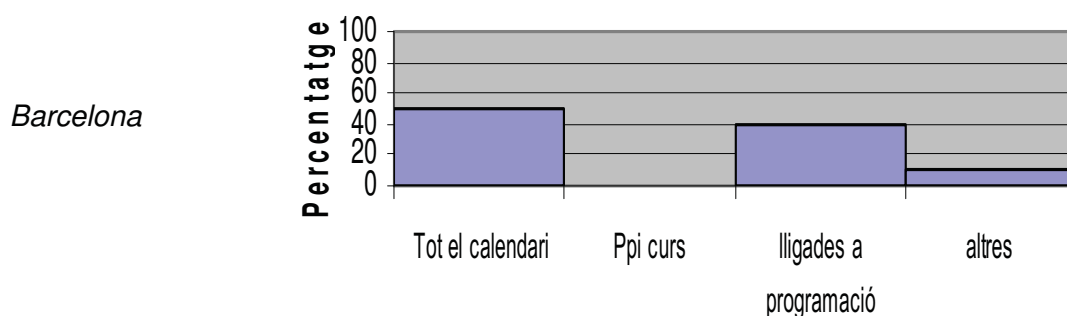
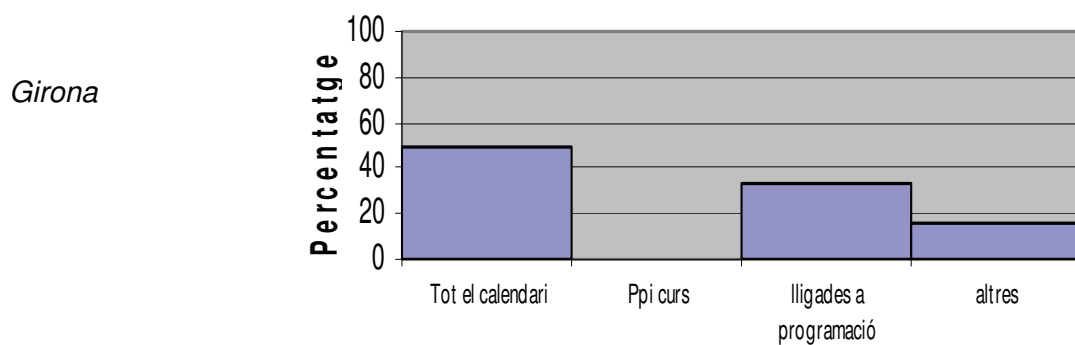

A l'apartat ja concret de la visita escolar i les experiències sobre el tema, l'enquesta inicia la recerca en els objectius de difusió de continguts que l'arxiu es planteja. Per la majoria d'arxius, encara són objectius inicials conèixer què és un arxiu. Aquesta situació la reflecteixen la majoria de les persones enquestades tot i que també trobem variables : a la zona de Barcelona i Lleida, els percentatges són molt

elevats – 80 % i 90 % - cosa que ens revela la poca tradició de treball en la institució i l'alt grau d'invisibilitat de l'arxiu davant el públic escolar. En canvi, és a les demarcacions de Girona i Tarragona on aquests percentatges baixen considerablement – 62 % i 54 % -. Si hi afegim que en aquestes dues comarques els objectius de treballar a l'arxiu estan en 25 % i 36 %, podem parlar de l'existència d'un treball més avançat i de tradició, que fa que no es quedin en presentar la institució, sinó que poden iniciar-se en treballs de grup.

Pel que fa als temes de gestió acadèmica, organització i infraestructura, la visita a l'arxiu, és un recurs utilitzat, però no prou incardinat en la programació curricular. S'utilitza a nivell d'informació, com un mitjà més, però no es troba descrit ni treballat com a procediment específic. Es treballa de manera teòrica, però poc a la pràctica. Aquesta conclusió és evident a la vista de les respostes donades a partir dels ítems 10 i 11: el calendari seguit per visitar l'arxiu i les sessions que es duen a terme. En una gran majoria dels casos tractats, per sobre del 50%, el calendari no depèn de la programació del cicle – Secundària ESO, o Batxillerat, ni dels crèdits ni de l'àrea. Pot ser en qualsevol moment de l'any. Per sota d'aquest 50 %, i de manera molt diversa, les respostes ens donarien els casos que organitzen la visita en funció d'uns objectius i uns continguts de programació. Aquests serien els percentatges de Barcelona – 40% - i Lleida – 45 % - com a exemples més clars.

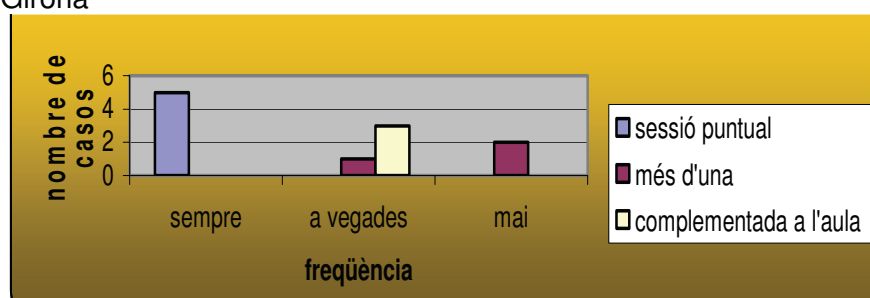
Qüestió n 10 : Calendari de la visita

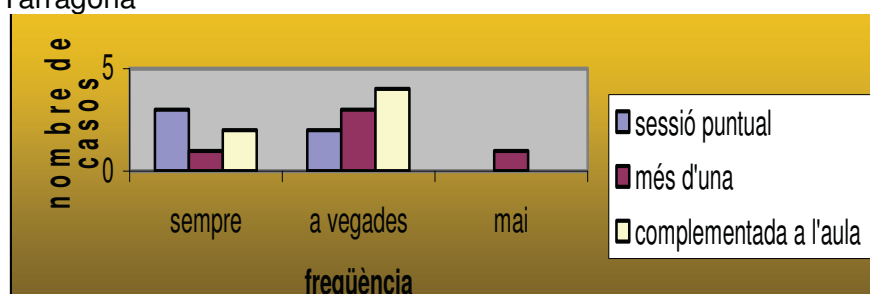
Lligats a aquest aspecte, hi ha la qüestió que demanava la freqüència de visita. D'aquí es desprèn que una visita de coneixement pot ser puntual, mentre que un treball més aprofundit, o la realització d'un crèdit lligat a la documentació implica l'anada a l'arxiu diverses vegades. La gran majoria de l'anada als arxius es fa en una sessió puntual, acompanyada molt sovint per una sessió de seguiment a l'aula. Només a la demarcació de Tarragona el percentatge entre les dues sessions s'acosta – a l'arxiu 37% i el seguiment a l'aula 38 % -.

Qüestió n 11 : Sessions de treball : lloc i freqüència

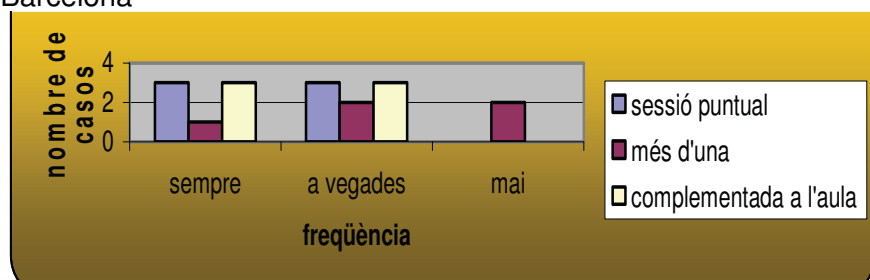
Girona

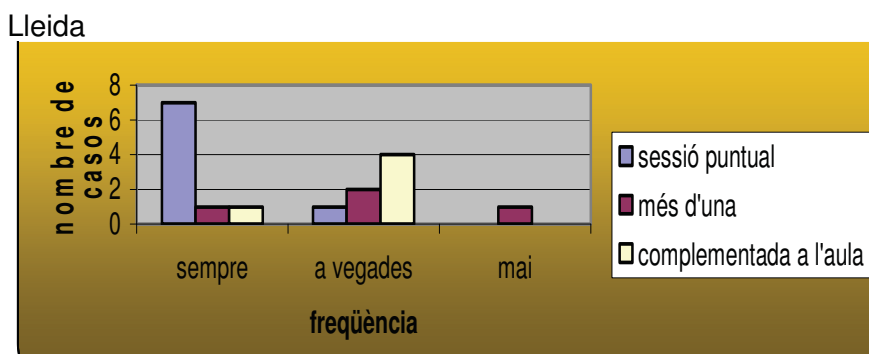

Tarragona

Barcelona

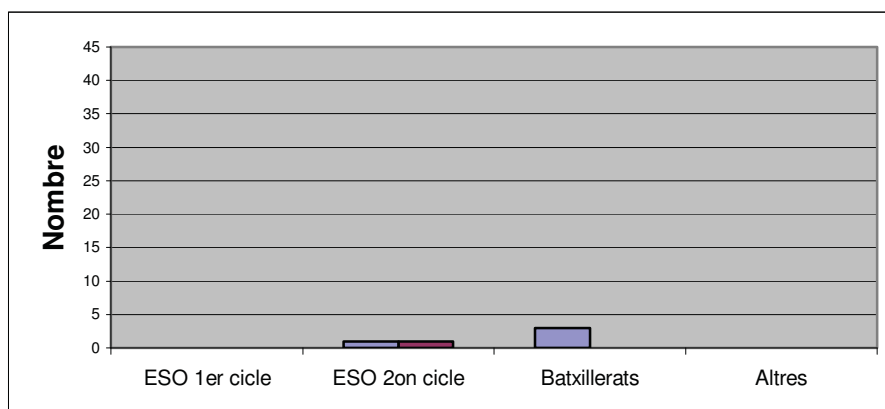
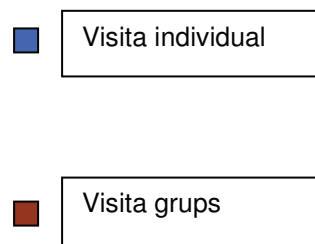
Aquestes dades vénen donades per l'existència en dos casos de crèdits que es fan al propi arxiu, i que per tant necessiten d'un nombre d'hores de treball determinat a cadascun dels dos espais.

Els nivells que visiten l' arxiu són coincidents en tots els casos. Trobem una presència important de grups de primària que és superada pels grups de secundària sobretot ESO, tan de primer com de segon cicle, depèn de cada demarcació. En uns casos predomina el de segon cicle, en altres el de primer i en altres estan equilibrats. El nombre de centres que visita l'arxiu és aleatori, depenent dels que hi hagi a la zona d'influència de l'arxiu. Generalment són els centres educatius de la pròpia capital de comarca els que visiten el comarcal i no hi ha massa distinció entre centres públics i privats i el tipus de treball o visita que puguin realitzar. Hi ha situacions excepcionals. El de la Bisbal, que de manera esporàdica rebia la visita d'un centre de primària d'un poble de la comarca i el de Tàrraga que havia aconseguit aglutinar un moviment de treball a l'arxiu de tota la comarca de l' Urgell. Malauradament, la introducció del nou sistema educatiu, juntament amb una gestió no afavoridora van acabar amb l'experiència.

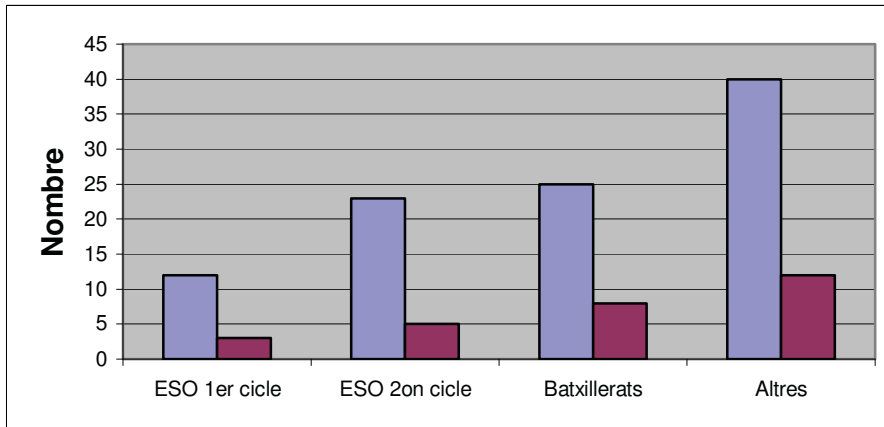
El nombre d'alumnat que conforma un grup coincideix amb el del grup classe de dotze a vint-i-cinc. Aquests grups, però són considerats nombrosos pels propis responsables de l'arxiu. Donat que a partir de la implantació de l'ESO i els anomenats crèdits variables hi hagué en un principi noves possibilitats d'agrupament pel nombre d'alumnes, els grups de visita s'han vist més compensats darrerament, al voltant dels 12 alumnes grup.

En els darrers anys precedents a les dates de les entrevistes es constata un augment d'usuaris del col·lectiu acadèmic. Aquesta dada la reafirmen totes les demarcacions amb lleugeres diferències. En totes les demarcacions es constata l'increment de l'alumnat de batxillerat que fa la visita per recomanació del professorat. És a dir, de la visita individual.

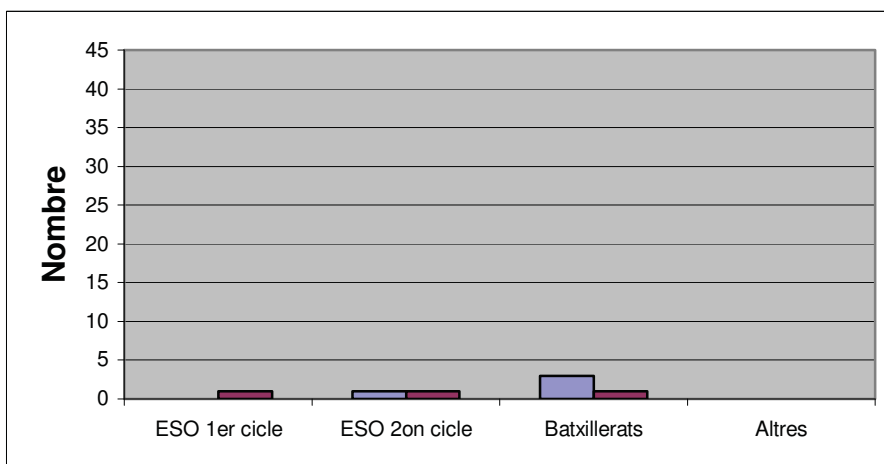
Qüestió n 17: Increment visites per agrupament

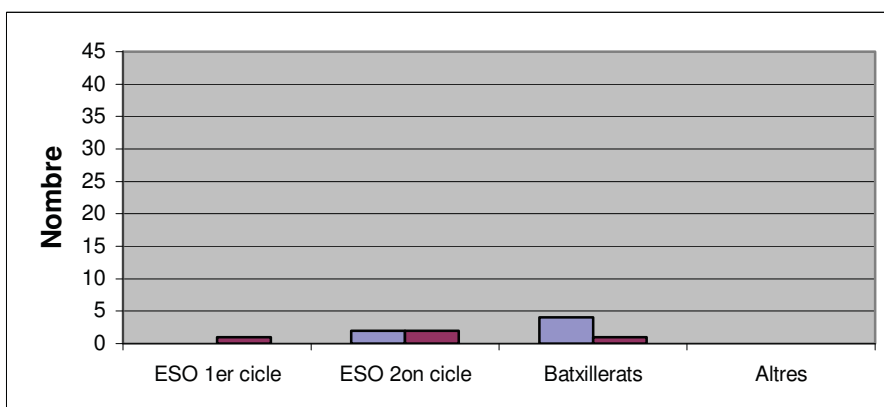
Lleida

Tarragona

Girona

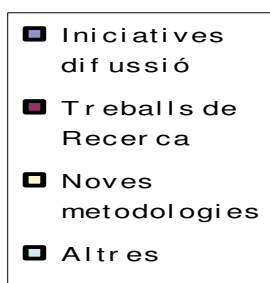

Barcelona

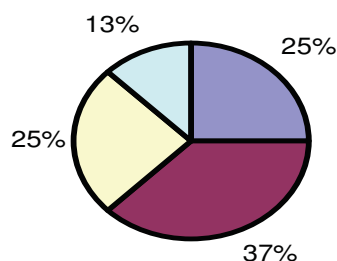
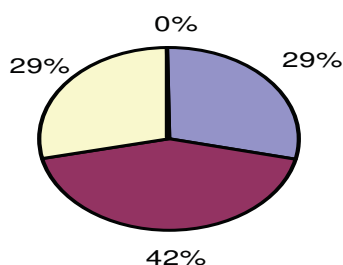
És una constant que es dona a tots els comarcals. A més, s'observa que a les comarques de Tarragona, tot i l'increment de les visites del batxillerat, aquestes són superades per l'apartat "altres". La causa es troba en les relacions de l'Arxiu amb la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.

La implantació del Treball de Recerca, explicaria l'increment de l'alumnat de Batxillerat en visites individuals; aquesta activitat arribada amb la Reforma, és la que ha motivat un interès creixent per treballar la documentació d' arxiu. La hipòtesi es corrobora pels resultats de la pregunta 18, Causes possibles de l'increment, en la que el col·lectiu d'arxiviers opina que aquesta resposta ha estat pel Treball de Recerca i que altres factors com podrien ser les noves metodologies o iniciatives de difusió haurien influït molt poc.

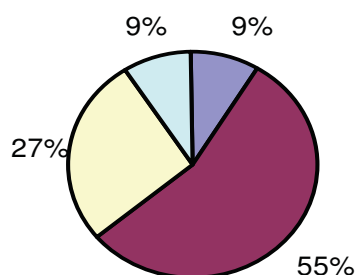
Qüestió 18 : Causes possibles

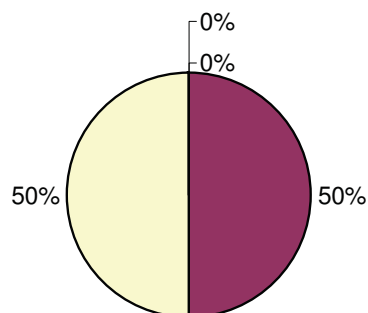
Lleida

Tarragona

Barcelona

Girona

L'enquesta presenta un apartat que valora l'ús de les fonts documentals que els tècnics d'arxiu utilitzen per la visita. Concretament, quina és la tipologia i freqüència d'aquests documents. Els resultats són molt homogenis en tota la Xarxa Comarcal. Del llistat presentat, els documents que sempre apareixen són les fonts gràfiques. Els percentatges són els més alts del llistat en totes les demarcacions, per sobre del 30%. Al costat d'aquest els segueixen a una distància molt considerable els que tracten temes de població – del 7% al 9 % - Consells Municipals – 11% -18 % - i documentació notarial – 14% - 17 . Els documents personals també són utilitzats sempre, però en percentatges menors – 6 %- 8 % -.

Hi ha altre tipus de documentació que apareix com d'obligada mostra però només per alguns arxivers. Són casos molt puntuals, resposta al tipus de fonts de l'arxiu. En aquesta situació es troben les fonts orals en un cas a Tarragona. I en els documents que en el món arxivístic s'anomenen Estrella, és a dir, el més important per cada Arxiu : un pergami fundacional, una carta de poblament, etc. Enfront d'aquests, hi ha documentació que no s'utilitza mai o gairebé mai. Són les fonts referides a quintes, llicències industrials, fonts judicials i fonts orals en general, amb l'excepció ja

esmentada. Aquesta documentació representa uns percentatges molt baixos en el conjunt general de la mostra – entre el 3 % i el 6 % per cada tipologia -.

Aquesta utilització de fonts per part de l'arxiu, queda contrastada a l'enquesta amb l'ítem següent, que valora quina tipologia de documents demana el professorat. En aquest cas, la demanda majoritària coincideix amb la de la pregunta anterior, les fonts gràfiques. Aquí, els percentatges que representa aquest tipus de documentació van del 26 % a la demarcació de Girona, als 40 % i 45 % a Tarragona i Lleida fins al 64 % a Barcelona. Si tenim en compte els resultats per nombre de persones enquestades, podem dir que a Barcelona i Tarragona, el 100% de les persones confirmen aquesta demanda. A Girona queden en un 30% i a Tarragona un 50%.

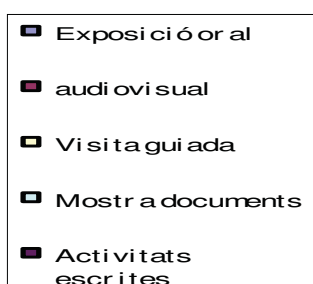
Pel que fa a altre tipus de documentació, la demanda se centra en temes de població, consells municipals, personals i judicials. Però aquestes fonts representen percentatges molt baixos, de 4% al 16 %, amb concentració entre el 4 % i el 10 % per cada tipologia. Novament trobem una documentació poc sol·licitada, que coincideix amb el criteri del personal d'arxius a l'anterior qüestió. Són les quintes, les llicències industrials, que representen un màxim del 6% de la documentació demanada.

El suport en que es presenten les fonts primàries documentals varia segons si es tracta de mostrar-les o bé que l'alumnat hi pugui treballar directament. El criteri és unànime de tots els professionals i respon a la lògica de la conservació. La documentació per ser mostrada és l'original en percentatges molt alts – des del 67 % a Girona fins al 90 % a Lleida – amb alguna utilització de reproduccions – que arriba fins al 30 % -. La documentació per ser treballada, es facilita en reproduccions en un

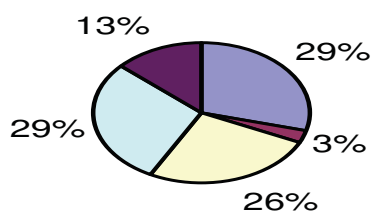
percentatge molt elevat – des del 60 % al 100% - i en versió original en alguns casos, que corresponen a treballs molt puntuals, que arriben com a màxim al 40% a la demarcació de Barcelona i al valor 0 a Lleida.

Les activitats que es realitzen durant la visita són molt coincidents en general. Tres són les capdavanteres: l'exposició oral, la visita guiada i la mostra de documentació. Totes es mouen en percentatges entre el 23 % i el 33 %. Altres com la projecció Audiovisual o activitats escrites per part de l'alumnat, queden en percentatges molt baixos – entre el 3% i el 7% als audiovisuals i 11% -14% a les activitats escrites.

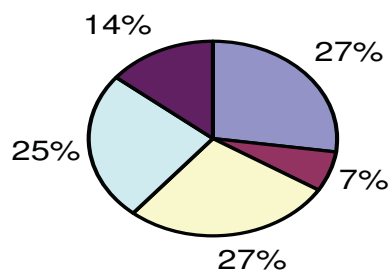
Qüestió 22 : Activitats a les visites

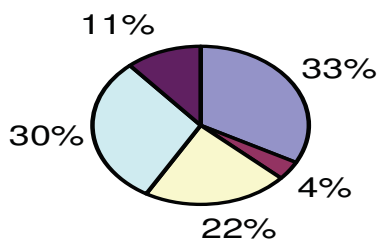
Lleida

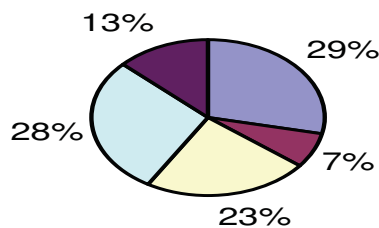
Tarragona

Girona

Barcelona

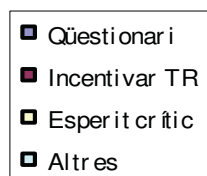

Aquestes dades de l'activitat durant la visita en grup venen complementades per les que s'extreuen del següent ítem, oferint un nou matís, com és el treball individual i la significació que pot tenir el Treball de Recerca. En aquest cas, entre un 30 i un 46 % dels persones enquestades responen que es realitzen activitats pautades. També apareix aquí referència a la recerca que es troba com a resposta entre el 36 % a Barcelona i el 40% a Tarragona, entre els màxims i el 29% a Girona i el 0 a Lleida.

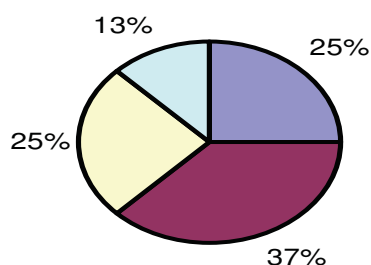
Un dels aspectes que vol esbrinar el qüestionari són les possibles motivacions o objectius proposats a l'hora de crear materials didàctics específics per la visita. Davant de quatre possibles finalitats presentades: respondre un qüestionari, incentivar el Treball de Recerca – TR -, incentivar l'esperit crític i altres, les dades resultants donen clarament la prioritat a l'incentiu de l'arxiu pel Treball de Recerca – amb percentatges alts en tres demarcacions entre el 37 % i el 60% , amb un promig del 41% - i al de fomentar l'esperit crític : amb un promig del 38 % -

Qüestió 24 : Finalitat dels material

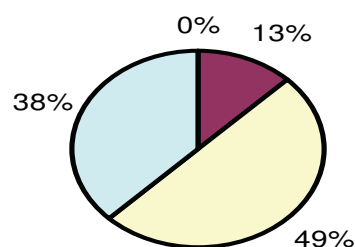
creats

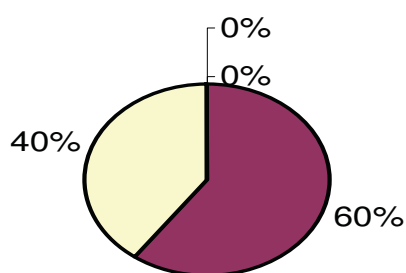
Lleida

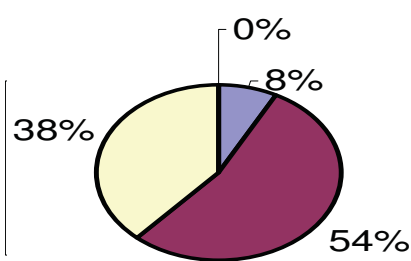
Tarragona

Girona

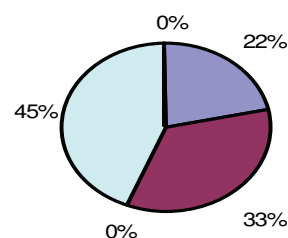
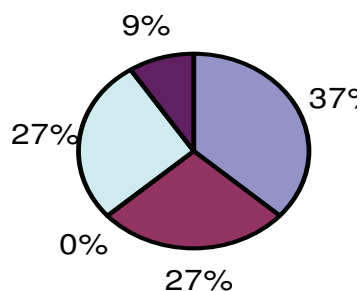
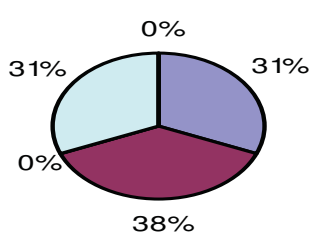
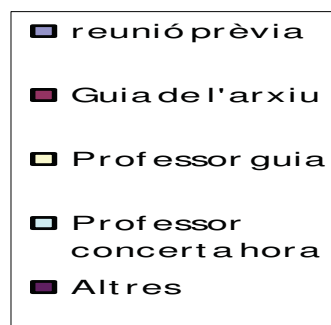
Barcelona

En l'apartat **d'actituts i relació**, hi ha una coincidència en tots els arxius al respondre sobre el fet de la motivació i la participació de l'alumnat en la visita, amb percentatges més elevats a la motivació – 50% i 80% - seguits de la participació – entre el 30 % i el 50% -.

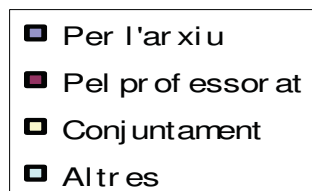
La participació del professorat es manifesta en diverses actituds i manté una certa homogeneïtat a tot el territori arxivístic. Els percentatges més alts són els de la demanda que el professorat fa a l'Arxiu per la visita, seguit de la reunió prèvia a la visita. Pel que fa a la visita concretament, el professorat es manté com a espectador – totes les persones enquestades coincideixen en la mateixa resposta pel que fa a la participació de professorat com a guia -.

Qüestió 26 : Organització de la visita

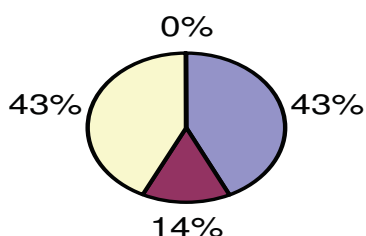

En canvi, si que és evident la participació en la preparació d'activitats. De manera unilateral, el docent sol, és escassa, o nul·la en segons quines demarcacions. És el professional d'arxiu que presenta percentatges de treball sol de cara a la visita : del 38 % al 57 %. Els docents col·laboren quan es tracta de treballar conjuntament amb l'arxiu. En aquests casos, el percentatge de respostes afirmatives va del 38 % fins al 49 %.

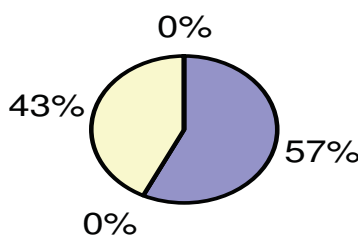
Qüestió 27 : Participació en la preparació d'activitats

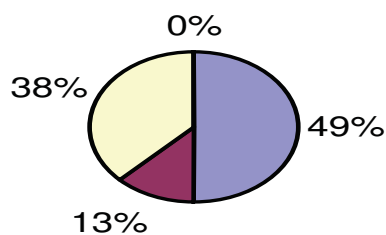
Lleida

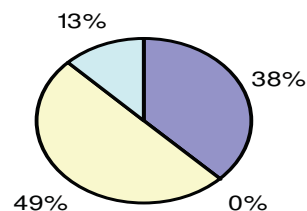
Girona

Tarragona

Barcelona

2.2 Els arxius municipals analitzats

Per raons de treball de camp i per circumstàncies de proximitat, s'ha observat també arxius municipals. En concret han estat 8 arxius exclusivament municipals.¹⁴ Aquest són : l'Arxiu Municipal de Lleida, l'Arxiu Municipal de La Selva del Camp – Tarragona - ; i cinc arxius municipals de l'àmbit de Girona : Llagostera, Sant Feliu de Guíxols – tractat a la segona part com estudi de cas – Girona, Palafrugell i L'Escala. També he entrat en contacte, no tant com a investigació sinó com a usuària de la difusió, amb l'arxiu de Begur. Tots ells per la seva activitat en el camp de la didàctica d'arxius.

Les experiències de l'Arxiu Municipal de Lleida i de l'Arxiu Municipal de la Selva del Camp, són concretes i puntuals relacionades amb material didàctic i han estat tractades en l'apartat d'anàlisi d'aquests materials. La de l'Arxiu Municipal de Girona, per la seva realització dels Tallers de Girona, es troba explicitada a la tercera part d'aquesta tesi, en el capítol VI, apartat *2.2.2 Els tallers d'història de Girona*.

Els arxius municipals de les terres gironines, mantenen una homogeneïtat en la seva línia de treball relacionada amb el món escolar tal com es desprèn de les entrevistes fetes. Aquesta té els seus orígens en el fet que les persones que en són responsables van passar per l'aula d'història del professor Joaquim Nadal qui els va despertar l'interès per les fonts primàries i la seva aplicació al món escolar.

¹⁴ En aquest grup no s'hi compten els Municipals que fan funció de comarcals, a juliol del 2002. Les opinions recollides en aquests arxius, Banyoles, La Seu i Granollers, han estat contemplades a l'apartat anterior 2.1 La Xarxa dels Comarcals. 2.1.1 *La visió dels Serveis didàctics des dels Arxius Comarcals : entrevistes*.

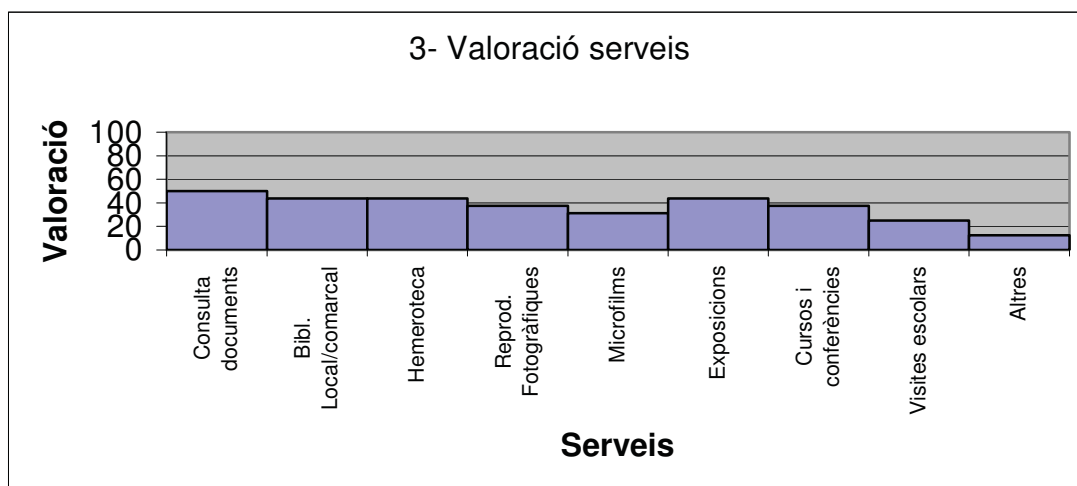
Donada la poca representativitat, de la mostra, l'anàlisi que se'n fa a continuació es circumscriu només a aquest darrer grup d'arxius.

2.2.1 Anàlisi de les enquestes als arxius municipals de Girona

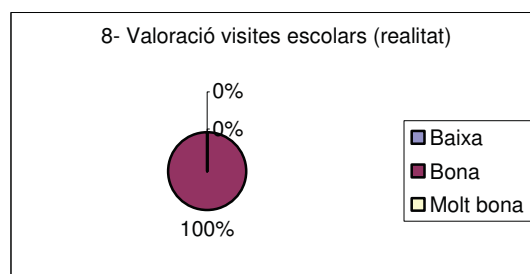
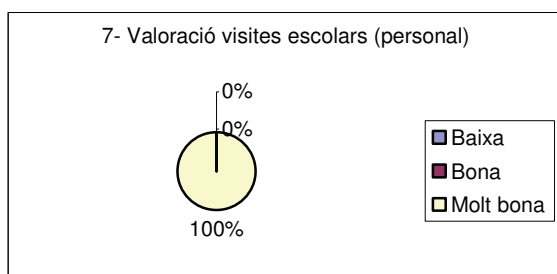
La mostra, està representada majoritàriament per dones, entre els 35 i 45 anys i la titulació és llicenciatura en Història, en diverses especialitats, excepte en un cas, que la llicenciatura és en Filologia. Els anys d'experiència en temes d'arxiu, estan situats entre els 10 i els 20. A aquestes dades cal afegir-hi l'excepció del director de l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, que és el degà del grup, en experiència, edat i especialitats.

Pel que fa a l'apartat d'infraestructures de l'Arxiu, tots disposen de les instal·lacions de Dipòsit, Sala de consulta, despatxos, reprografia, sala de classificació i conferències i exposicions, excepte l'Arxiu de l'Escala que es troba a la planta superior de l'Ajuntament, en un sol espai.

Pel que fa a la valoració de serveis que es fa des dels propis arxius, es consideren com a molt important la consulta; en segon lloc i per empat en un 43,75 % es troben els serveis de biblioteca, hemeroteca i la difusió representat per les exposicions. Les visites escolars a l'Arxiu, en canvi, només signifiquen un 25 % del total de visites rebudes per aquest grup d'arxius.

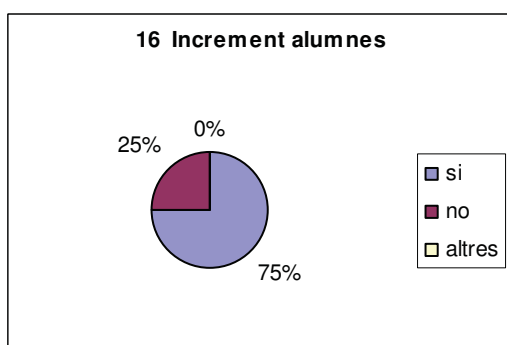
Pel que fa a les visites escolars, responen a agrupaments entre 12 i 15 alumnes en un 80% dels casos. La valoració queda en un 50 % i d'aquestes visites. Per tractar el tema de la valoració, s'han fet dos ítems : el 7 i el 8. En el número 7, la pregunta anava adreçada a la opinió personal de qui és responsable de la visita escolar, respecte a si creien que era important la visita a l'arxiu per part de la població escolar, mentre que l'ítem número 8 reflectia la realitat de la situació, és a dir les visites que s'hi fan. Com reflecteixen les gràfiques, l'opinió del col·lectiu d'arxiviers està per sobre dels fets.

L'objectiu final és el coneixement de l'arxiu – que significa el 100% - ; l'objectiu de visita pel treball en grups, queda només en el 50%. D'aquestes la meitat es poden

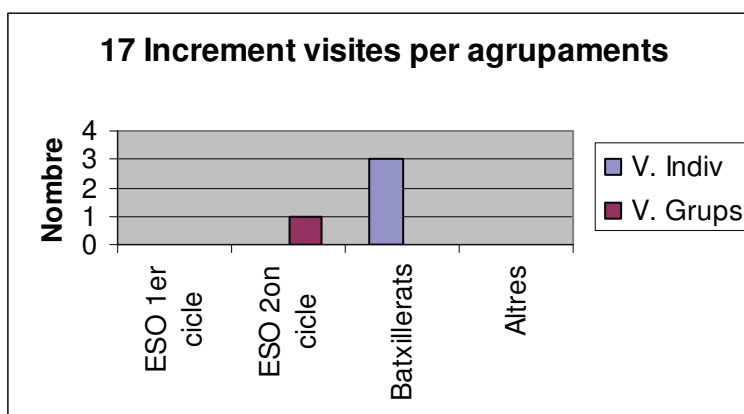
realitzar en qualsevol moment del curs i estan lligades a la programació. La majoria són sessions puntuals – 70% - i les porten a terme grups de secundària obligatòria en la seva majoria – 75 % de les visites -, destacant el segon cicle d'ESO, 3er i 4rt -.

Si mirem quantitats absolutes, per grups, han visitat l'Arxiu en el darrer curs de l'enquesta un total de 26 grups d' escoles de Primària i 12 grups pertanyents a Instituts – IES -.

Les persones enquestades parlen d'un cert increment d'usuaris individuals, i ho relacionen amb la realització del Treball de Recerca del Batxillerat – 75 % -.

Aquesta dada es confirma amb la visió de conjunt dels nivells o agrupaments que han visitat l'Arxiu : l'increment ha estat en alumnat de Batxillerats, tal com es mostra a la gràfica :

Pel que fa a la documentació mostrada en les visites, la tònica general es decanta per documentació municipal – Consells -, documentació gràfica i de població.

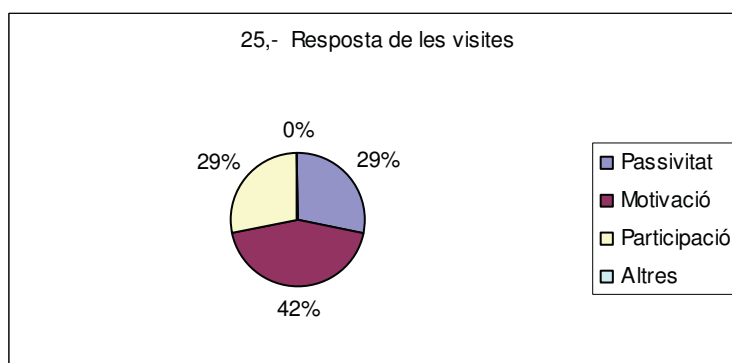
Els documents es presenten originals en la totalitat dels casos. Pel treball, un 50% deixa l'original i l'altre 50% passa una reproducció. Tots afegeixen que depèn molt del cas en concret.

Les activitats que ofereix l'arxiu durant la visita, són diversificades i no n'hi ha cap que destaquí massa de la resta. Explicació oral i visita guia 27 % ; mostra de documents 24 % ; audiovisuals i activitats escrites, 11 %.

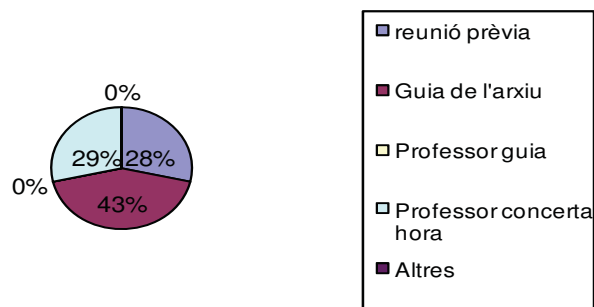
Les activitats a realitzar per part de l'alumnat són pautades en un 50%. I també en un 50%, la finalitat de la visita a l'Arxiu és conèixer el recurs per incentivar el Treball de Recerca.

La resposta de l'alumnat és en general que se sent motivat per la visita - 42 % - repartint la resta entre la passivitat i la participació – 29 % per cadascun dels casos -.

Pel que fa als aspectes d'organització de la visita, la concertació i la reunió prèvia amb professorat es dóna en un 29%, mentre que la guia és sempre per part de l'Arxiu. La preparació d'activitats es fa de manera conjunta en la meitat del casos i la resta també queda repartida entre la preparació única o de l'Arxiu, 25 %, o del professorat , 25 %.

26,-Organització visita

27,- Preparació activitats

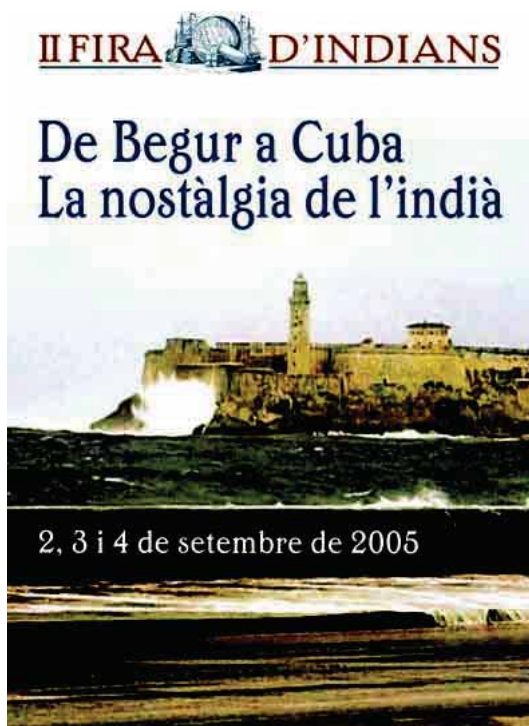

2.2.2 La visió dels Serveis didàctics des dels Municipals : entrevistes

Pel que fa a les entrevistes, la característica més generalitzada és que cada arxiu és un món en ell mateix. Tot i així, participen de característiques i d'opinions comunes i que en ocasions comparteixen amb les expressades als arxius comarcals.

Tres serien les característiques bàsiques pel grup de municipals tractats directament i per les informacions sobre d'altres que d'ells s'han pogut extreure. La primera, ja esmentada del nucli sorgit al voltant de l'historiador Joaquim Nadal. La segona, l'interès de tots ells en els temes de la difusió. La tercera, la gran col·laboració entre totes aquests arxius. A partir d'aquests tres pilars s'originarien la resta de característiques.

És important assenyalar la gran importància donada a la difusió. A partir d'exposicions, publicació de monografies o de l'organització d'actes multitudinaris en què hi participa tota la població. Així, trobem les recreacions històriques que periòdicament organitza l'Arxiu de l'Escala, com la Festa de la Sal, la del Centenari de l'arribada de l'electricitat, o de l'Arxiu de Begur, amb la realització de la Ruta dels Indians i la posterior Fira dels Indians, iniciada al 2004.

També es caracteritzen per la valoració del patrimoni arquitectònic amb recuperació d'edificis emblemàtics i o la recuperació de conjunts arquitectònics com les torres de guaita o la de Cementiri dels Mariners.¹⁵

Una de les peculiaritats a tenir en compte és la relació entre ells i la col·laboració en activitats conjuntes. Tenim com exemple la celebració del Centenari del carrilet Sant Feliu de Guíxols – Girona, que permeté la realització d'activitats conjuntament entre els arxius de les poblacions que seguia l'antiga línia ferroviària, avui convertida en “via verda”.

Com a aspecte diferencial podríem esmentar les relacions amb l'Administració de la qual en formen part, per uns, i per altres, senten l'Arxiu com a entitat per se. En tots els casos, són diferents i específiques i no es pot generalitzar un model pel que fa als recursos que cadascun dels diversos arxius rep de l' Ajuntament.

En canvi, una idea que tots subratllen és la gran importància que caldria donar a la investigació i la necessitat de crear història des de l'àmbit local. Refusen la idea de localisme i remarquen la necessitat del coneixement sobre el terreny i la riquesa del passat per entendre el present. En aquest sentit i lligant-ho amb l'experiència didàctica, coincideixen tots, a l'hora de parlar de la importància dels Treballs de recerca, que, encara que són minoritaris, poden donar un impuls al coneixement del món de la investigació.

¹⁵ Josep Mª de Sagarra escrigué un poema dedicat a aquest espai. “ Blanc cementiri de mariners ...” , magníficament interpretat per Ovidi Montllor.

En els aspectes particulars de la funció didàctica, són arxius que d'una o altra manera tenen endegat un projecte didàctic, tot i encara que reconeixen que es troben a les beceroles. Aquests projectes tenen vies diferents i no hi ha un model únic.

En relació als temes, la majoria treballen amb la informació sorgida des de l'arxiu, com a eina pel coneixement, és a dir, *en funció de*. Mentre que hi ha opinions que emfatitzen la necessitat que l'alumnat conegui de primera mà el procés de creació de documents i realitzi les operacions arxivístiques bàsiques que fa qualsevol arxiver. Aquesta proposta, teòrica en el moment de tancar la recollida de dades, està plantejada per l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona, a través de l'activitat "*Documenta't*".

Les activitats dissenyades, són diverses i passen per la Visita de l'Arxiu als centres d'ensenyament, preparació de dossier informatius, organització de concursos, rutes històriques adreçades a l'alumnat, organització de crèdits de síntesi. La visita o el treball a l'arxiu és una activitat minoritària, moltes vegades per les dificultats o per les condicions de l'espai del propi arxiu.

Aquesta praxis amb el món de l'ensenyament, també es troba en fases diferents. Mentre que uns en tenen experiències consolidades, d'altres només es troben en les primeres realitzacions, mentre que d'altres, tot i tenir l'activitat dissenyada no l'han portada a la pràctica.

Pel que fa a la visió del professorat en general, el consideren allunyat i que ignora el món dels arxius, encara que també reconeixen que la feina sobrepassa moltes vegades al col·lectiu docent. En aquest punt s'insisteix en la necessitat d'un

recolzament de l'Administració educativa d'incloure en els currículums el treball amb fonts primàries.

També opinen que s'imposa la col·laboració entre arxiu i ensenyament per tal d'aconseguir realitzacions didàctiques interessants i positives per l'alumnat que a la vegada siguin imprescindibles per arribar a la comprensió de la documentació. Però no hi ha unitat d'opinió pel que fa a la prioritat de temàtiques ni al règim d'aquesta col·laboració.

En quant al règim de treball entre professionals d'arxiu i d'ensenyament, hi ha qui es planteja únicament la col·laboració, perquè ja ho té experimentat, mentre que d'altres insisteixen en la superació del model voluntarista. També en un dels casos enquestats, es mostra un cert recel al perill de la intrusió d'un camp en l'altre.

En tots els casos es creu com molt necessari el coneixement del món patrimonial per crear sensibilitat i poder arribar a valorar el propi passat a través de documentació personal o de les entitats. En aquest sentit, parlen sovint de la valoració que es fa després del patrimoni documental personal o familiar, al que fins al moment potser no se li havia donat massa valor.

Aquest aspecte també aniria enllaçat amb la relació que s'estableix entre les fonts primàries i els aprenentatges socio-emocionals, totes les persones enquestades coincideixen en afirmar els aspectes tan positius que pot generar aquest treball.

*“en la mesura que un es coneix com a poble,
s'obre críticament als altres ... tolerància”*

Àngel Jiménez

3. Els serveis didàctics. Situació.

3.1 Àmbit d'abast dels arxius : municipals, comarcals, departamentals

L'àmbit d'actuació dels arxius observats, és similar en els diversos territoris i administracions i segueix una escala gradual i amb lligams amb la societat i el territori i a l'administració que els ha produït. Amb diversa denominació, per la qüestió cultural de la llengua, tenim els d'àmbit municipal – arxius municipals, *comunali* - , regionals – comarcals, *départamentales*, *statale* – i els d'àmbit nacional - .

Els serveis didàctics en cadascun dels diversos models tenen diferents estructures de funcionament que depenen de dos factors essencials: de l'Administració o de la Institució que gestiona els recursos, i de l'acció i l'impuls que puguin donar les persones que els dinamitzen.

3.2 L'administració

Hi ha una idea generalitzada en alguns cercles del col·lectiu arxivístic que des de l'Administració hi ha una manca de sensibilitat pel que fa a serveis i recursos envers la Institució Arxius, pel fet que qualsevol iniciativa que comporti un suport econòmic, no té acollida. Davant les necessitats extraordinàries inclòs del propi arxiu, cal sol·licitar-les i no sempre són cobertes. La causa s'apunta a un context general en el qual les institucions culturals estan moltes vegades sota mínims.

És curiós, però, constatar, que des dels Arxius Departamentals Francesos o els propis italians estudiats, en els quals els serveis didàctics estan consolidats, amb dotació de programes d'actuació i personal especialitzat, es té la mateixa sensació : l'administració pública té una contenció especial per la despesa. Com a denominador

comú de tots, estiguin al nivell que estiguin, el sentiment de que la cultura és el darrer que importa a la societat, des del punt de vista de l'administració, és el que preval.

Com a exemple, l'expressió d'una arxivera relacionada amb activitats didàctiques :

“ nosaltres som la darrera roda de la caravana”.

Aquesta idea, però, no és compartida per altres nuclis. En efecte, en sectors com els arxius municipals, és tota una altra història. Als municipis, la societat és petita; el món més a l'abast, on el pols cultural del poble o ciutat batega d'una altra manera. És una vivència molt més propera i intensa. Casos com el del arxius de l'Escala, que pot muntar una festa lúdico-didàctica – la festa de la Sal – amb participació de tot el poble; les experiències dramatitzades de la Catalunya dels Indians des de l'Arxiu de Begur, o el dels Tallers de Sant Feliu de Guíxols, - dels quals s' en parla abastament en altres capítols, ja que ha constituït l'estudi de cas d'aquesta tesi, - mostren aquesta relació diferent, que fa que es puguin aconseguir la realització d'activitats culturals des de l'Arxiu o l'àmbit de cultura, d'una manera més normalitzada. El cas de l' Arxiu Històric Nacional d'Andorra, tindria també un cert paral·lelisme amb els municipals.

3.3 La visió dels Serveis didàctics des dels Arxius tractats

De tots els Arxius tractats en el treball de camp d'aquesta tesi, hem de constatar la diversitat de situacions dels dits Serveis Didàctics. La pròpia denominació genera confusió, donat que en general no és clar si la denominació ha de ser Servei Pedagògic o Servei didàctic, que inclouen en el capítol de difusió. En primer lloc, cal parlar de l'existència d'aquests serveis. Real o de fet, donat que es donen les activitats

d'un Servei sense haver-se creat. Comparativament, els Serveis Didàctics consolidats els trobem a França, Itàlia i Anglaterra, mentre que a l'àmbit català, la situació presenta un ampli ventall : arxius amb projectes embrionaris ; arxius amb actuacions puntuals – la gran majoria - ; projectes en ple funcionament – St. Feliu de Guíxols, St. Feliu de Llobregat, Montblanc – ; arxius amb materials o projectes semi- aturats i projectes tancats – Cervera, Tàrraga - .

En línies generals, la preocupació pel tema dels serveis didàctics hi és i bona mostra d'això és l'existència del debat que es materialitza a través de grups de treball, Jornades i Congressos, tan a l'Estat Espanyol, Catalunya o Itàlia. ¹⁶

Tots els arxius consultats, coincideixen en un punt : que la base es troba en els recursos humans i materials – espai, temps i infraestructures – juntament amb la seva bona gestió. Aquests dos factors esmentats – personal i infraestructura – ens poden portar a un element de reflexió pel que fa el model de Servei dels Arxius d'incidència comarcal, sobretot si el comparem amb serveis consolidats com el cas dels Arxius

¹⁶ Les VII Jornadas de Huelva, monogràfic sobre “ Didáctica del Archivo”, l'octubre de 2003; o les publicacions del grup ANABAD, Asociación Nacional Bibliotecarios, Archiveros y Documentalistas. El XIVè Symposium de l'Associació de Universitaria de professors de didàctica de les Ciències Socials, Cuenca al 2003 dedicat a “ El patrimonio y su didáctica”. Recordem les dues edicions de les Jornades de Didàctica i Arxius organitzades per l' Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona i el grup Arxididàctica, coordinat per la Dra. Tribó. o els treballs de reflexió de diversos grups com l'Associació d'Arxivers de Catalunya” a través de la revista Lligall. L'existència del grup Clio i els Congressos que organitza sota la coordinació del Dr. Ivo Mattozzi de la Universitat de Bologna.

Departamentals francesos, els de la Regió italiana de l' Emília Romagna, l'Arxiu Històric Nacional d' Andorra (AHNA), -.Tot i que una manca d'espai no és problema perquè un servei funcioni, com demostren *l'archivio comunale* de Módena, o l' AHNA.-

Pel tema del personal, als comarcals catalans, cal revisar les dues situacions que es donen actualment. La primera, i més generalitzada, la de l'Arxiu que està gestionat per una sola persona com a càrrec de direcció i tècnica, nomenada per la Direcció General d'Arxius. La segona, que incorpora una segona persona fruit de la col·laboració amb organismes locals – Ajuntaments – o Comarcals – Consells Comarcals -, ja sigui creant una plaça de tècnics d'arxiu – a temps total o parcial - o en règim de beques, en aquest cas limitats per un temps o per la durada puntual del treball sobre un fons en concret. Aquesta segona situació no és la més habitual i curiosament, els resultats poden ser contraris, pel que fa al tema del Servei pedagògic : més personal no significa avançar en qüestions didàctiques.

La dificultat de coordinació entre arxivers i professorat, en els arxius a Catalunya, ve determinada també per la situació de voluntarisme que es viu de manera general. També pels diferents “tempos” en que es mouen els dos col·lectius. Podríem aplicar perfectament la teoria de Bergson al parlar del temps. Per l'arxiu, el temps és calmós, sense presses, sense urgències. Una recerca dura el que ha de durar. Per l' ensenyant, és la immediatesa, el timbre de cada hora, el canvi de grup, la posada en escena a la classe, diàriament, cinc dies a la setmana, tants grups d'alumnat a atendre, per tres hores setmanals el grup. I tot el que ve després. Els ritmes de treball són oposats. També podem trobar un element causal a la poca o nul·la preparació dels docents en matèria d'investigació.

Comparativament, es dona una situació ben al contrari en Serveis didàctics de l'Estat Francès, Itàlia o Andorrà. La gènesi, desenvolupament i bagatge d'aquests serveis, els han portat a unes dinàmiques diferents i podem afirmar que la relació entre els dos col·lectius està molt més consolidada. Una de les causes d'aquesta diferència la trobaríem en la gestió de l'Administració, moguda pels propis Arxius, i col·lectius acadèmics. A l'Estat Francès, tal com ja s'ha explicat anteriorment, la implantació de Serveis Didàctics, fou fruit de la col·laboració entre dos ministeris, Cultura i Ensenyament, l'elaboració de disposicions legals i la seva aplicació, la pròpia del jacobinisme francès, cosa que no trobem ni a Itàlia ni a Catalunya.¹⁷ Els serveis didàctics dels arxius italians, participen d'ambdues casuístiques : des dels arxius i des del col·lectiu acadèmic – nucli de la Universitat de Bologna, moviments de reforma pedagògica – que d'alguna manera han impulsat i han fet veure a l'Administració, sobretot la local, la necessitat de l'existència d'aquest tipus de treball. Salvant les distàncies, seria una situació similar la dels arxius municipals catalans, algun comarcal – per les relacions amb el Consell Comarcal - o el Nacional d'Andorra que han impulsat serveis didàctics. La clau estaria en l'existència d'una administració més propera.

La metodologia de treball seguida, presenta també diferències constatables. Llevat de l'activitat de la visita, de coneixement puntual de la Institució, que pràcticament a tot arreu és similar, es presenten models diferents de treball : el model francès bàsicament il·lustratiu, com a complement del coneixement històric ; l' italià, que aposta més per la descoberta per part de l'alumnat i la construcció de

¹⁷ En aquest sentit, les disposicions legals que trobem des d'Ensenyament, en el període cronològic d'aquesta tesi, només aconsellen. Vegeu Capítol II. Marc teòric. 3.2 Currículum escolar i fonts primàries documentals.

coneixement. Les experiències a l'àmbit català, participen dels dos models. Un aspecte comú per a tots, però, és el tractament de la història local que és generador d'un apropament i identificació a la realitat pròpia de l'alumnat.

3.4 El perfil de la persona responsable del servei didàctic

Aquest és un dels temes que més preocupa al sector arxivístic i en el qual tot i existir un cert consens, s'aprecien diferències. En termes generals no podem oblidar que hi ha una component no mesurable, i que té un important pes específic : la variable humana. Les relacions humanes que s'estableixen en aquest tipus d'activitat prenen un protagonisme que s'escapa a tots els paràmetres, de manera que en moltes ocasions no podem fer un pronòstic dels resultats que s'arribaran a obtenir : en situacions aparentment iguals, es donin resultats tant contradictoris. I explicaria, que el fet que l'Arxiu i el centre d'ensenyament estiguin propers físicament no assegura la realització d'un treball conjunt. També com és que un arxiu pot veure acollides les seves propostes de difusió i un altre en aparents idèntiques condicions, no. La meua resposta es troba en el pes específic que representa el factor humà.

Als comarcals i municipals de Catalunya, s'estableixen ja dues vies d'opinió diferent. Per una banda, una opinió bastant generalitzada, és que *"nosaltres no podem fer de professors"*. Es tracta del grup professional que limiten la seva actuació a la feina de l'arxiu i que per altra banda, davant la manca de recursos prefereixen obviar aquest aspecte. Per altra banda, i en el mateix grup d'arxius, trobem un col·lectiu – molt més nombrós – que manté una opinió favorable a la implantació d'algun tipus d'activitats que relacionin l'arxiu amb el món escolar. Aquest grup de persones participa també de dues característiques bàsiques : el voluntarisme i una certa afinitat

al món docent. Voluntarisme, perquè de fet, no existeix el servei, ni està institucionalitzat, ni moltes vegades ha estat reconegut per l'Administració de torn. Afinitat perquè en la majoria dels casos que trobem que una persona responsable d'un arxiu – la direcció, en la majoria - es preocupa pel món escolar, després d'un breu sondeig, descobrim una empatia per haver treballat en ensenyament, o tenir-hi unes afinitats clares.

La comparativa amb altres àmbits d'arxiu, ens torna a marcar diferències : A França, trobem el de responsable del Servei Educatiu, model que segueix en part l'andorrà, i a Itàlia, la figura del *tutor*. En els serveis didàctics normalitzats dels Arxius Departamentals francesos, es contempla un equip multidisciplinar i la qüestió del Servei educatiu queda resolta pel nomenament dintre de l'equip, d'un responsable de l'àrea educativa. Aquesta persona compta amb la col·laboració puntual d'altres tècnics – fotògraf, etc. - i es coordina amb un professor o professora dit *détache*, nomenat per l'administració educativa. El professorat *détache*, és assimilable en el nostre sistema educatiu d'una Comissió de Serveis, a temps parcial o total, de tal manera que queda *détache*, deslligat, de la docència en exclusiva al centre d'ensenyament i passa a ser *attaché*, vinculat, al Servei de l'Arxiu. Aquesta assignació, però, depèn molt de les decisions del Servei d'ensenyament de cada departament i en els darrers anys ha sofert una involució en alguns arxius.

El model italià, del qual participen tant els *Archivi comunali*, com els *Archivi Statale*, tenen la figura del *tutor*, o cap del servei didàctic. Aquestes persones, sorgides del propi equip de l'arxiu, tenen la tasca de gestionar el servei i disposen de la possibilitat de contractar monitoratge extern, segons les demandes i les necessitats del servei.

3.5 Materials didàctics produïts a la xarxa dels Comarcals ¹⁸

Analitzant els criteris que regeixen d'una manera conscient o no, trobem que l'elaboració de materials didàctics a partir de les fonts d'arxiu, són diversos. Però de manera sintètica es podrien agrupar en tres : arxivístics, didàctics i metodològics. Criteris que s'han de complir de manera paral·lela i que cap dels tres per si sol pot ser base de la creació en exclusiva.

Consideraria criteris didàctics totes les variables que estan relacionades amb temes acadèmics, com serien els continguts, com transmetre aquests continguts, nivells de l'alumnat i programes curriculars.

Entendria com a criteris metodològics, el com treballar els materials, els agrupaments d'alumnes i els espais de treball, així com al metodologia de la investigació que es proposi.

Per últim, els criteris arxivístics serien els derivats del coneixement de la ciència arxivística, de les fonts, la seva descripció i aplicació. Inclou aspectes metodològics per la tria de documents, temes i tipologia de fonts. Coincidirien amb el model proposat

¹⁸ Tots els annexos esmentats en aquest apartat que citen dades i/o materials d'Arxius Comarcals o Municipals, es troben recollits en volum apart sota el títol de "**Didàctiques amb fons d'Arxiu. Catàleg de recursos didàctics amb fons d'Arxiu a l'àmbit comarcal de Catalunya**". Format CD. La realització d'aquest catàleg en l'apartat de sistematització s'ha realitzat en el marc d'una llicència d'estudis concedida pel Departament d'ensenyament de la Generalitat de Catalunya (DOGC núm. 3689 de 31.7.2002)

per Audigier i ja comentat al capítol II.¹⁹ A vegades, els criteris són mixtes i és difícil d'aclarir quin dels tres té el pes específic, donat que tots tres hi participen. El quadre que segueix reflexa aquest comentari :

Els criteris...	Es corresponen a ...
didàctics	continguts acadèmics. Programes curriculars motivació descoberta de l'entorn nivell d'alumnat presentació dels materials creació d'activitats <i>fonts, llengua, presentació dels material</i>
metodològics	com treballar els materials, agrupació d'alumnes, espais de treball <i>metodologia de treball per temes, fons</i>
arxivístics	el coneixement de les fonts i la seva aplicació <i>metodologia per escollir documents :</i> <i>per temes, per fons,</i> <i>metodologia de la investigació – Audigier -</i>

Però ben aviat ens n'adonem que quan parlem de criteris arxivístics, aspecte que sembla reservat als tècnics d'arxiu, ens trobem que a banda d'estar parlant del

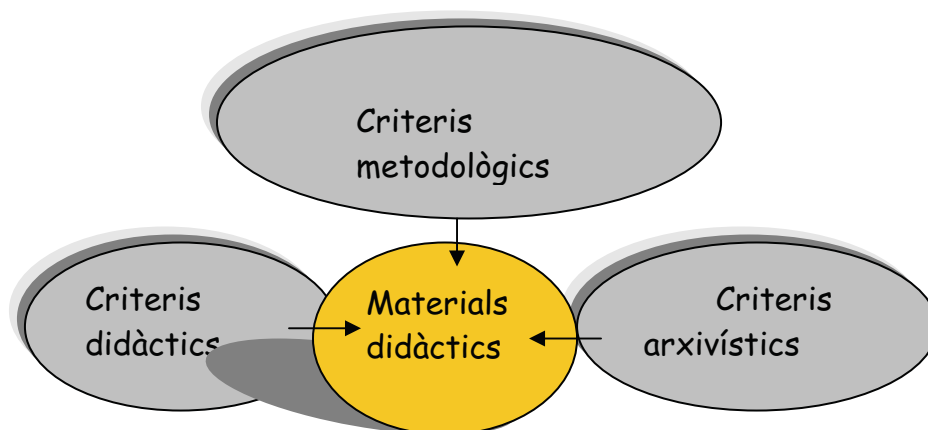
¹⁹ Vegeu Capítol II Marc teòric 3. Didàctica de la Història amb fonts primàries documentals 3.1. Models – pàg. 55

coneixement de les fonts i de la possible tria, estem també parlant de com utilitzem els documents, treball sobre els originals o reproduccions, i si són reproduccions de quina manera han de ser; i de com en traiem la informació - per tant, metodologia -; quina mena de temes escollim, si treballem per fons o per temes, o si el fil conductor seria la cronologia. Per tant, estem parlant també de criteris didàctics.

Vist des del punt de vista dels ensenyants, quan fixem continguts, no es pot obviar quin és el fons i quins documents tenim a l'abast – criteris arxivístics – ni tampoc deixar de banda el mètode de treball basat en la investigació pròpia també del món dels arxius i la documentació.

Figura 1

Criteris d'elaboració de materials

Es per això, que en la creació de materials adreçats al món escolar, des de la base de les fonts primàries, els tres criteris s'imbriquen i els tres participen de la mateixa manera en la decisions.

Un criteri per escollir tema, pot prioritzar els programes escolars. Però pot ser factible fer-ho a partir dels documents. Perquè per molt programa oficial, si l'Arxiu no disposa d'un fons determinat, serà impossible treballar un document que no existeix.

Igualment passa a l'hora de pensar en els nivells d'aprenentatge. Des de l'arxiu, per exemple es pot pensar que l'alumnat no lector no hi pot accedir-hi. I des de l'ensenyament se sap que tot depèn de la didàctica que s'apliqui: es pot treballar a partir d'escuts, segells, fotografies i materials gràfics en general. I l'alumnat pot elaborar gràfiques i dibuixos. En aquest sentit, cal esmentar el treball del CEIP Les Moreres de Llanars, escola unitària que pertany al ZER Vall del Ter, on es va dur a terme un treball amb documents d'arxiu, amb alumnes d' Ensenyament Infantil i Primària.

En cada moment, un dels dos móns – arxiu o ensenyament – tindrà un pes específic que condicionarà una decisió i un resultat. Però en un balanç general, l'equilibri de criteris prevaldrà.

La finalitat i les aplicacions que pretenen cobrir aquests materials, tenen com a objectiu que els grups classe acompanyats del professorat, portin a terme activitats per verificar el grau de comprensió dels nous continguts apresos a la visita. En aquest sentit, cal distingir dos tipus diferents de visita.

La visita a l'Arxiu com a visita puntual. És a dir, el coneixement de la institució i treball en temes concrets. En aquest tipus d'activitat gairebé sempre els materials han estat preparats exclusivament des de l'Arxiu i els continguts que s'hi treballen són, majoritàriament, la visita de coneixement. Es tracta de qüestionaris i esquemes per facilitar la comprensió a l'exposició oral preparada pels arxivers. En general responen

a qüestions sobre el què és un Arxiu, com s'ha format, com funciona, quins espais té, quins són els documents "estrella" i quins suports s'ha utilitzat.

El treball a l'Arxiu en temes concrets amb material del fons. En aquest tipus d'activitat els nivells de preparació previs són més importants; els resultats obtinguts pel que fa a la producció de material didàctics, presenten també varietat tan en l'aspecte formal com de fons.

Una altra variant dels materials existents són els elaborats per tal d'il·lustrar un tema. Solen ser de presentació senzilla, moltes vegades sense portada, ni imatges, amb mètodes de reproducció de fotocòpia i activitats que no passen d'un simple qüestionari. Són materials puntuals que s'han elaborat per una ocasió molt concreta i que no s'han tornat a utilitzar. La preparació acostuma a ser conjunta entre l'arxiver i l'ensenyant.

També es troba material que forma part d'una planificació més àmplia, amb continguts pensats seguint una estructura comuna pels diferents temes; amb activitats molt diversificades; on s'han tingut en compte diversos tipus de fonts – escrites, d'imatges, patrimonials immobles, etc. Sol ser de presentació més elaborada i de possible publicació. La seva preparació comporta un treball de grup més ampli i complex.

Una darrera variant són els materials sorgits d'una dinàmica de treball preestablerta, entre arxivers i ensenyants, amb possibilitat de dedicació plena, on s'ha elaborat un material com en cas anterior però que està pensat ja des d'un principi en poder ser publicat. També hi ha intervingut professionals d'altres àmbits, com maquetació, disseny gràfic etc.

Pel que fa a materials per la realització d'activitats a l'arxiu d'alumnes individuals o en petits grups, es dóna sempre en el treball de recerca²⁰. Donada la diversitat que presenta la realització d'aquest treball, i responent a les demandes, s'han generat situacions diverses. Una gran majoria del professorat adreça als alumnes dels treballs de recerca a l'Arxiu com si els enviés a la Biblioteca. És a dir, sense cap mena de preparació prèvia - ni tècnica, ni temàtica -; desconeixen que és i què hi poden trobar a l'arxiu. Els arxivistes es troben en que han de fer una tasca que no és la seva: tutoritzar l'alumnat des de la tria dels temes fins el desenvolupament de les activitats. Aquesta manca de planificació denota l'existència de buits tan del context legal com de l'organització dels centres pel que fa als treballs de recerca; buits que de cap manera haurien de suplir els professionals de l'arxiu. És per això que des dels arxius s'han realitzat diverses actuacions que van de l'organització de cursos fins a l'elaboració de guies per facilitar el treball. També es dóna el cas de la col·laboració amb institucions educatives, o ensenyants, ja sigui individualment o en grup, ja comentat al punt anterior.

L' autoria dels materials ens porta a establir diversos models. En tots els casos, sempre que es contempli l'anada a l'arxiu i la mostra i/ o treball amb documentació, la intervenció del tècnic d'arxiu és present. Per motius obvis : l'acollida a la Institució de

²⁰ Vegeu més específicament l'apartat dedicat als materials adreçats al Treball de Recerca en aquest mateix capítol ; pàg. 298.

la qual n'és el responsable i el coneixement per la tria i selecció dels documents a presentar i / o a treballar. A partir d'aquí, podem establir tipologies diferents.

Aquestes, poden respondre a una evolució dintre el propi servei educatiu : des de les primeres activitats com són la visita a activitats cada vegada més complexes i elaborades fins a la consecució de diversos tipus de col·laboració i creació de grups de treball. Però no sempre es dóna aquesta gradació. La singularitat de cada arxiu és una característica que comparteixen tots.

Els materials elaborats pels tècnics d'arxiu en solitari, corresponen en la majoria de casos, a l'activitat de la visita a l'arxiu i formen part de la preparació de la visita. Aquesta tasca inclou l'exposició oral del funcionament de l'arxiu i dels diversos espais que el componen, la preparació de documents a mostrar i, en alguns casos, la preparació de documents per lliurar a l'alumnat – des d'un qüestionari, fins a un exemplar del butlletí que publica el propi arxiu -. Entre la gran diversitat de materials d'aquesta tipologia, podríem citar com exemple, els dels arxius històrics comarcals de Puigcerdà, d'Olot, Solsona ...

Els materials elaborats per la col·laboració entre el tècnic d'arxiu i l'ensenyant per una visita concreta, han sorgit de la col·laboració, o bé a partir de demandes que els ensenyants han formulat a l'Arxiu- ja sigui per via directa o per Centres de Recursos - o a partir de demandes dels Arxius per poder treballar amb grups de recerca d'institucions d'estudis locals i / o ensenyants. Tindríem com a exemples, els treballs de l'Arxiu Comarcal de La Bisbal, que col·labora amb el Centre de Recursos

del Baix Empordà; de l'Arxiu Comarcal de Terrassa, amb el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa.

Els materials elaborats entre tècnic d'arxiu i ensenyant, on el pes específic recau en la mateixa mesura a ambdós, són casos emblemàtics. Un dels més significatius en l'àmbit comarcal, és el que es dona a l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat, des d'on s'ha creat la col·lecció “ *Materials d'Arxiu.* ”

No tan freqüents, però si existents, són els materials elaborats només per l'ensenyant o per l' impuls d'institucions locals, en col·laboració amb l'aportació de coneixement de la documentació que aporten els arxivers. Casos com l'arxiu comarcal de Banyoles, l'arxiu comarcal de Vic, l' Hemeroteca Josep Móra de Granollers. Tot i així, hi ha treballs que el pes dels quals ha estat més al costat de l'ensenyant. És el cas del treball de VIDAL I PLA, Jordi , *Recerca i didàctica de la història local. L'ús de les fonts històriques en la construcció i didàctica de la història de Catalunya.* Llicència d'Estudis Retribuïda 1992/93.

Fruit de la col·laboració són els materials elaborats a partir de grups de treball d'ensenyants. Han sorgit arran l'oferta des de l'Arxiu de cursos dirigits al professorat de secundària. Sobre la base del treball de recerca, els Arxius han aconseguit crear grups de treball. És el cas de l'Arxiu Històric Comarcal de Tortosa, que durant un període de diversos cursos tingué format un grup d'ensenyants que elaboraren diverses propostes didàctiques : “La processó”, “ El pont de barques” ; “Joan Abril i el seu temps “.

Els materials fets en col·laboració entre arxiu-ensenyant-alumnat, han estat possibles en cas en que s'ha pogut disposar de la proposta didàctica i dels resultats de l'alumnat. Són treballs relacionats amb temes de curs la majoria de vegades que demanen un treball bastant seguit a l'arxiu.

Es trobarien en aquest cas l' Arxiu de Balaguer, amb treballs monogràfics diversos sobre la ciutat; l'Arxiu de Montblanc, amb els estudis de Població de Vilaverd; l'Arxiu Vall de Ter, de Vilallonga, amb l'estudi sobre la població de Vilallonga.

L'anàlisi dels aspectes formals i conceptuals dels materials i la posterior organització de la informació, ha creat la necessitat de dissenyar un instrument d'investigació,²¹ que conté el FIMDAAC/ FIMDAAM i el FQMD²² que descriuen i contenen els apartats informatius a partir dels quals podrem establir conclusions. L'elaboració d'aquests materials s'ha dut a terme durant la Llicència d'Estudis Retribuïda del Departament d'Ensenyament de la Generalitat, durant el curs 2002-2003.

En l'apartat d'aspectes conceptuals, es pot constatar que els continguts tractats en els materials elaborats en la mostra d'arxius a l'àmbit comarcal, corresponen de forma majoritària a tres temes : l'arxivística, la història local i les disciplines de lletres, com són la literatura i la filologia. També està tractada amb força exemples la

²¹ ***Didàctiques amb fons d'arxiu, Catàleg de Recursos didàctics amb fons d'arxiu a l'àmbit comarcal de Catalunya;*** descrit a l'apartat 1^a *Primera part. Plantejament Inicial. Fonamentació teòrica. Capítol III Metodologia,* d'aquesta tesi. Consultable a l'Annex

²² FIMDAAC / FIMDAAM Fitxes identificatives materials didàctics arxius àmbit comarcal / municipal. FQMD Fitxes qualificadores materials didàctics. 1^a *Primera part. Plantejament Inicial. Fonamentació teòrica. Capítol III Metodologia*

demografia. D'aquests, però, i a gran distància, destaquen les dues primeres. A partir d'aquí, apareixen també de manera esporàdica multitud de temes relacionats amb la vida social, econòmica i política que es reflecteixen en la documentació de la societat que els ha creat. Per últim, i gairebé com a exemples únics, treballs relacionats amb disciplines tècniques pròpies dels Cicles Formatius.

L' Arxivística és el primer gran tema tractat, complementada amb les ciències dites auxiliars de documentació, diplomàtica, grafologia, paleografia, genealogia i d'altres, apareix com a matèria important. El tractament d'aquest tema, ve donat, en la majoria dels casos, pel que és imprescindible abans de qualsevol treball, de coneixement de l'Arxiu, i correspon a la primera visita d'un grup d'alumnat hipotètic. Molts dels títols que trobem s'hi relacionen : *Coneguem l'Arxiu, l'ARXIU HISTÒRIC COMARCAL DE ...*²³ on es presenta l'arxiu, les persones especialistes en el treball d'arxius, les funcions. És així que ve acompanyat de temes de documentació – mostra de diversos documents, suports i tipologia dels propis documents – i aspectes de grafologia i paleografia, que trobem tractats en diferents realitzacions.²⁴

L'aspecte pràctic d'aquest tema, la metodologia, es troba escassament tractat, tot i que apareixen en diversos materials. Sovint van relacionats amb l'arxivística i la documentació, ja que en aquest tema, el protagonista és el document i les condicions de la seva creació, el seu context, l'autoria i la funció. El tractament, però, es fa des

²³ Són nombrosos. Vegeu a l'annex : LLISTATS : MDTítols - o MDArxius

²⁴ Casos com *Evolució de la lletra als documents* – AGA, Aran - ; *Com feien la lletra* – AHG, Històric de Girona -, *Pràctiques de consulta arxivística* – ACOMO, Montblanc - *Els documents parlen* – ACTE, Tortosa –

d'una perspectiva didàctica: accés a la documentació, ús dels instruments de descripció de l'arxiu, anàlisi de les diferents fonts i tipologia dels documents, mètodes d'extracció de la informació – des de la descripció del propi document fins al buidatge amb fitxes, graelles, etc. -²⁵

La Història local, és el segon gran tema, juntament amb l'arxivística, el més tractat. Entrant en matísos, cal destacar que sota el terme Història local, apareixen multitud d' aspectes que participen de diverses disciplines i conformen una gran complexitat que és alhora la riquesa del patrimoni viscut. Sota l'embolcall generalitzador d'història local, es treballen temes de població – demografia, ocupació - ; territori i ocupació – urbanisme, infraestructures - ; coneixement de personatges concrets; poder, de l'Administració local, ajuntaments i paeries, de l'administració Judicial, d'ordre públic, de representació política, defensa, economia – oficis, propietats, béns patrimonials - formes de vida i el seu ordre, de treball i lleure, organització de la vida social - associacionisme - ; salut ; cultura ; tradicions, conflictes a escala local, nacional i internacional, pensament i creences ...²⁶

El tercer tema més generalitzat és el de la *Literatura i Lletres*, a molta distància dels dos anteriors, si bé que només apareix en solitari en una ocasió i diverses acompanyant aspectes d'arxivística, documentació i grafologia.

²⁵ Casos com els materials de ACC, Cervera; ACTR, Terrassa, AHT, Històric de Tarragona, AMSU, municipal de la Seu; ACSFL, St. Feliu Llobregat.

²⁶ Per exemplificar aquest paràgraf, la nota al peu és insuficient. Es recomana veure el **Llistat MDtemes**, per una lectura ràpida i seguir amb les **FQMD** per una visió més concreta de cada document.

La *Demografia* és una matèria interdisciplinària que posa en relació la història i el territori. La metodologia de treball pot augmentar la dificultat de manera gradual, per la qual cosa és un tema de treball des de la primària fins als estudis superiors. Trobem exemples diversos de treballs amb demografia, però sobretot en el període contemporani, finals del XIX i tot el XX.²⁷

Els temes socials són aspectes que no només busquen refer la memòria històrica, sinó aprendre a adoptar una actitud crítica amb el món actual. Són treballs molt minoritaris, però no per això deixen de ser motivadors i reflexius. Són tractats a tots nivells per un Centre Educatiu, o bé s'elaboren des dels Cicles Formatius.²⁸

L'abast cronològic també presenta notables diferències entre els diversos materials. Seguint la classificació que ens dóna la nomenclatura tradicional de les etapes de la Història, el tractament és divers.

L'Edat Antiga ha estat la menys tractada, per raons clares : és el període on la documentació és més escassa. Per altra banda, les dificultats de treball són molt grans

²⁷ Vegeu crèdit variable del Col·legi Mare de Déu de la Serra i l'Arxiu de Montblanc, *Anem a l'Arxiu*, dedicat a la demografia; *Les fonts demogràfiques*, a l'Arxiu de Sant Feliu de Llobregat ; La població a Vilallonga de Ter, al Ripollès.

²⁸ És el cas dels materials didàctics que han elaborat conjuntament l'IES Vic i l'Arxiu Comarcal d'Osona.

el que fa a la interpretació, ja que tots els textos necessitarien de transcripció.²⁹ De manera individual, no hi ha cap cas i quan s'ha fet, ha estat en treballs monogràfics que repassen diverses etapes. És per això que se l'ha considerat dintre de l'anomenat *Període Evolutiu*. També hi ha casos en el període anomenat *Diversos*, és a dir, en el que s'han agafat documents d'èpoques diferents sense seguir un fil conductor.

L'Edat Mitjana té una representació més alta, una sisena part, de manera aproximada, del total. Però significa un període on la documentació continua essent escassa i les dificultats de comprensió dels textos també segueix la tònica de l'anterior. També estan representats en els apartats *Evolutiu* i *Diversos*. Tot i així hi ha materials i didàctiques molt interessants.³⁰

L'Edat Moderna va lleugerament per sota dels treballs en relació al període medieval. Però hi està representada en apartats força emblemàtics : *La Universitat de Cervera*, o *El bandolerisme al Penedès*, *La Il·lustració*, etc.

Tot i que hi ha presència representativa de totes les etapes de la cronologia històrica convencional, és en la darrera fase en la que hi ha una representació més abundosa de matèria. Gairebé la meitat del materials analitzats corresponen al període Contemporani. Treballar amb aquesta documentació dóna unes facilitats que els períodes anteriors no tenien: més facilitat de comprensió de cal·ligrafia i d'interpretació en general.

²⁹ Tot això s'arreglarà gràcies a l'impuls que s'està donant a la llengua llatina, base de la nostra cultura. Hem d'agrair a la Reforma que l'hagi esborrat del mapa, per introduir-nos amb embut models anglosaxons? Com sempre, ens estimem poc les nostres coses.

³⁰ Vegeu a l'Arxiu Virtual Vall del Ter la fitxa corresponent a *Els gegants de la ZER*

Començant per temes com la Il·lustració, seguit de la Guerra del Francès – 1808/1914 Invasió Napoleònica - ³¹, fins arribar a biografia de prohoms i les seves realitzacions en arquitectura civil o religiosa,³² l'arribada del ferrocarril,³³ modes i costums,³⁴ lleure,³⁵ política³⁶, premsa³⁷, ensenyament,³⁸ com a qüestions generals; i com a períodes particulars, i ja en el propi segle XX : República³⁹, Guerra Civil,⁴⁰ Franquisme⁴¹... ofereixen una gran riquesa d'exemples.

L'etapa a la qual es destina el material és un aspecte que no sempre ve especificat. A excepció de les propostes de Treball de Recerca, que per la seva

³¹ Per la catalogació i nomenclatura de temes s'han seguit les pautes dictades per la Biblioteca Nacional de Catalunya que figuren al Llistat d'encapçalaments de matèria en català - LEMAC -

³² Vegeu materials de l'Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre (ACTE), Tortosa : *Joan Abril i el seu temps* .

³³ Vegeu materials de l'Arxiu Comarcal d' Igualada (ACI), Igualada: *Per on passa el tren* .

³⁴ Vegeu materials de l'Arxiu Comarcal de Cervera (ACC), Cervera: *L'evolució dels costums*

³⁵ Són diversos els treballs relacionats amb Festes Majors. Entre d'altres els de l'Arxiu Municipal de Lleida (AML) Lleida; o els dedicats a l'associacionisme, com els de l'Arxiu Històric comarcal de Berga (ACB).

³⁶ Jordi Vidal i Pla *Recerca didàctica de la història local. El catalanisme polític* – IES Eugeni d' Ors i Arxiu Virtual Gran Penedès (AVGP), Vilafranca del Penedès. Llicència d'Estudis 1993

³⁷ Vegeu materials de l'Arxiu Comarcal de Solsona (ACS) Solsona: *La Premsa a l'Arxiu Comarcal de Solsona*.

³⁸ *Guia didàctica per a la història de l'ensenyament* AHT, Històric de Tarragona.

³⁹ Vegeu materials de l'Arxiu Comarcal de Tàrrrega (AHCT), Tàrrrega : *La Premsa a Tàrrrega 1931-1936*

⁴⁰ J. Garriga i Andreu : *Granollers. El bombardeig del 38*. Granollers : Ajuntament de Granollers, 2002. col·lecció Coneguem Granollers, 4

⁴¹ Vegeu materials de l' Arxiu Històric comarcal de Balaguer (AHCB), Balaguer: *La Festa Major a Balaguer (1940-1950)*

ubicació al pla d'estudis és clar que pertany a la Secundària no obligatòria – al Batxillerat -, la resta no sempre deixa clar a quin públic va dirigit.⁴²

També cal tenir en compte que hi ha materials que un cop aplicats es poden desenvolupar en alguns aspectes i per tant, depèn també de la intervenció didàctica. Fent una classificació a partir de les indicacions, si n'hi ha, i valorant el material, podrem extreure un seguit de conclusions.

Els materials adreçats a un nivell únic representen més d'un terç dels documents i estan destinats a l'ensenyament secundari en general. El material presentat pot tenir diversos nivells d'aplicació que fan que es pugui començar des d'una activitat més pautada pels primers cursos d' ESO, fins a demanar treballs d' investigació a nivell de Batxillerat. Corresponen generalment a materials creats arran la visita a l'arxiu, a temes monogràfics d'història local.

Una cinquena part, corresponen a materials dedicats al Batxillerat. Són materials que proposen directament metodologia d'investigació i que requereixen un treball intel·lectual més desenvolupat. Cal incloure també els que són de tipus informatiu de les possibilitats dels Treballs de Recerca, que constitueixen un cinc per cent del total.⁴³

⁴² Més de la meitat dels materials obvien aquest punt. O dit al revés, la meitat dels materials donen informació sobre aquest punt.

⁴³ Cal tenir en compte que aquests són només els que han formulat propostes per escrit. No es pot prendre aquesta dada com si fos la incidència del Treball de Recerca als Arxius. Donada l'atenció personalitzada de les persones responsables dels arxius, hi ha moltes propostes que s'han fet oralment.

Un cinc per cent són propostes per la ESO. El tema estrella, a banda de la visita a l'Arxiu, són els aspectes de demografia.

Un tres per cent fa referència a la Primària de manera estricta. Els temes tractats són de coneixement del medi i de comparació entre formes de vida del passat i l'actual. Es treballa a partir d'un centre d'interès i l'activitat és interdisciplinària.

És interessant aquesta dada, donat que hi ha una idea força generalitzada que l'alumnat de Primària no pot anar a l'Arxiu. Aquesta activitat pràctica ho desmenteix totalment.

Tres de les propostes recollides entren en l'àmbit dels cicles formatius. Demostren la varietat d'informació i la complexitat de treball que es pot dur a terme en un arxiu. Dos dels treballs són fruit de la col·laboració entre l'Arxiu Comarcal d'Osona i els Centres d'Ensenyament de Vic. Concretament, un treball de Cicle Formatiu Sanitari, de l'IES Vic – i una memòria del Crèdit d'estada a l'empresa de l'escola Vedruna de Vic. L'altre és una visita de l'Escola Agrària a l'Arxiu Comarcal de Solsona.

Pel que fa a treballs amb cicle superior, de forma única trobem dues propostes: M. L. Retuerta : *Coneguem l'Arxiu Històric comarcal de Sant Feliu de Llobregat*, Arxiu Comarcal de Sant Feliu de Llobregat, 1999. M. Palomeres, A. Dalmau i grup d'alumnes de l'Escola La Daina de Villalonga de Ter : *Estudi de la població a Vilallonga de Ter (1887 – 2003)* . Vilallonga de Ter, 2003. Adues treballen el coneixement de l'Arxiu relacionat amb la ciutat i treballs demogràfics.

L'ensenyament superior queda representat amb els materials editats en col·laboració entre l'Arxiu Històric de Tarragona i la Universitat Rovira i Virgili, treballant aspectes de la Història de l'ensenyament.

NIVELL	Nº MATERIALS
ACADÈMIC	
Infantil	
Primària	3
Primària CM	
Primària CS	1
Secundària	
Secundària ESO	35
Secundària BATX.	15
Cicles Formatius	3
Superior	1
Adults	

Figura 2. Materials didàctics adreçats a una sola etapa acadèmica

Així mateix es constata que no hi ha materials adreçats a les etapes extremes ensenyament infantil i a l'ensenyament d'adults, ni al nivell intermig que significaria la Primària en el seu cicle mitjà – alumnes de 8/ 9 anys.

Materials adreçats a dues etapes

	Primària	Primària CM	Secundària ESO
Infantil	1		
Primària			
Primària CM			1
Primària CS		1	7
Secundària		1	
Secundària ESO			
Secundària BATX.			10
Cicles Formatius			
Superior			
Adults			

Figura 3 : Materials adreçats a dues etapes acadèmiques

Un deu per cent del total, estan dirigits o a la ESO, o al Batxillerat, de manera explícita, però com en el primer cas, depenent de l'aplicació pràctica que s' en faci, és fàcilment adaptable o al nivell més baix – ESO – o a un nivell superior – Batxillerat.

Un set per cent del total, mostren clarament la direcció envers els darrers cursos de Primària i els primers de la ESO⁴⁴ . Corresponen a visites, a coneixement inicial del món dels arxius i a aspectes característics dels edificis que acullen l'arxiu.

Les activitats són molt pautades i es basen generalment en graelles de buidatge d' informació, preguntes comprensives, relacions entre diverses informacions, treballs amb imatges...

La relació a Primària entre cicle mitjà i cicle superior té una sola representació, a partir d'una visita a un museu d'oficis antics, activitat que es perllongà amb un treball a l'Arxiu⁴⁵. També es fa evident l'absència de materials que relacionin nivells diversos des de la Primària fins a ensenyament superior.

Relacionar tota la comunitat educativa d'un IES a través del treball a l'arxiu i d'una exposició, és el que va aconseguir l' IES Vic amb el tema "La dona treballadora". La implicació va ser de tots els nivells : ESO, Batxillerat i Cicles Formatius, amb activitats específiques per cadascun.

⁴⁴ Un record per l'antiga Segona Etapa d'EGB?

⁴⁵ CEIP Les Moreres de Llanars – Ripollès -

El mateix cas, però des de l'Arxiu, s'aconsegueix a través d'exposicions que són adreçades al públic en general : adults, Ensenyament Secundari i Ensenyament Primari. Representen tres dels materials recollits.⁴⁶

	ESO	Primària
Secundaria		3
ESO		
Batx.		
	1	
	Cicles	Adults
	formatius	

Figura 4. Materials adreçats a tres o més etapes simultàniament

Les fonts utilitzades són la base del treball. És amb les fonts d'arxiu que podem portar a l'alumnat al treball amb metodologia d'investigació i sense aquesta base, no es podria muntar la didàctica. A l'hora d'escollir les fonts, és imprescindible el concurs dels tècnics d'arxiu que coneixen els fons i la documentació.

En un esbós general de la situació, caldrà distingir un seguit de criteris que ens ajudaran a l'hora de fer les consultes i per poder-nos iniciar en la creació de noves propostes didàctiques amb fonts d'arxiu. En primer lloc, diferenciar entre fons i fonts. Els Fons, són les agrupacions de documents, fetes a partir del criteri de qui ha emès o

⁴⁶ ACMO Montblanc. Conca de Barberà. Exposicions diverses. 1995, 1999.

rebut la documentació. Correspondria també anomenar-ho Arxiu. Tota la documentació municipal, seria el FONS MUNICIPAL, o l' ARXIU MUNICIPAL. Dins d'aquest FONS, hi trobem documents diversos, que també podríem anomenar Font Primària o document.

Els arxius estudiats en aquest cas, que pertanyen a Institucions Públiques,⁴⁷ recullen en els seus edificis diversos FONS Públics, Privats i Personals. Aquests poden procedir de l'administració, d'institucions – Gremis, Institucions religioses, Acadèmiques -, d'entitats culturals, de particulars - dits Fons Patrimonials - ; notariais; etc. Només cal que consultem qualsevol Quadre de Classificació que editen tots els Arxius, i que significa la primera descripció que es fa de la documentació allí dipositada.

Tots i cadascun d'aquests fons és susceptible de ser treballat. Per això, en els materials didàctics analitzats, poden aparèixer citats i/o reproduïts documents pertanyent a qualsevol d'aquests FONS.

La documentació o FONT primària, també presenta una tipologia molt variada. Hi ha documents que participen de diversos Fons, com per exemple inventaris, o correspondència. D'altres documents, són molt més específics de cada FONS. Per posar uns exemples:

⁴⁷ A la Xarxa d' Arxius Comarcals, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; als Ajuntaments, en el cas dels Arxius Municipals; al Govern d'Andorra; al Ministère de Culture de le Gouvernement Français.

La tipologia de fonts utilitzades per elaborar materials didàctics als arxius, és diversa i complexa ja que cada arxiu posseeix una riquesa excepcional que fa que es pugui treballar qualsevol tema amb la documentació existent.

Aquesta varietat, fa que a l'hora de la tria per elaborar propostes didàctiques, siguin també múltiples les respostes i les aplicacions. És per això que trobem en l'apartat de fonts utilitzades, documentació pertanyent a Fons Públics, Privats i Personals - de l'Administració; d'empreses, d'institucions, notariales ; familiars... -. Per la presentació de les fonts, distingirem també entre les documentals – que constitueixen un text – ; gràfiques – fotografies, dibuixos o gravats – i d'hemeroteca – diaris i revistes.

Les fonts primàries documentals, són el grup majoritàriament treballat. S'utilitzen totes les tipologies, i depèn del material que hi ha a l'Arxiu, la facilitat o no de treballar-les. Entre les més emprades, trobem els documents medievals solts com els pergamins d'origen reial, fonamentalment, pergamins “estrella” entre d'altres, *La Querimònia*, a l'Arxiu d'Aran; Cartes de Poblament; Cèdules Reials, Privilegis Reials, pagaments de censals, o documentació relativa a la Reial Audiència.

Llibres d'ordinacions, d'estimes, d'obreria , d'actes, llibres d'actes, memòries municipals, de la Universitat, inventaris, Llibres de crims, de Proveïments, d'èpoques ; Comptes municipals ⁴⁸ ;Ordres i cartes; Comptes i correspondència dels Gremis; Insaculacions; Documents Militars; Padrons municipals; Instàncies; Estadístiques;

⁴⁸ Llibre de la Moustafaceria de Solsona o de La Bisbal

Manuscrits personals; Actes de naixement i defunció ; Informes polítics; Capítols matrimonials; Censals; Oficis; Minutes; Contribució; Testaments, inventaris.

Les fonts primàries gràfiques no són tan freqüents com les documentals, perquè la reproducció té més dificultats. Tot i així, en la majoria dels documents didàctics analitzats, hi apareixen. Sobretot vinculades als temes escollits : formes de vida passada, treball, oci; canvis urbanístics; estudis sobre edificis concrets, entre d'altres. Les tipologies que més es donen són mapes; plànols , projectes urbanístics; fotografies; Cartells de festes, de cinema; Programes de festes; Escuts; Reproduccions d'obres d'art . Gravats; Segells; Dibuixos i acudits.

A través de l'anàlisi de les fonts primàries d'hemeroteca ens adonem de la gran riquesa de col·leccions de diaris i revistes d'abast comarcal. Aquest patrimoni, recollit també pels arxius, permet que en els materials didàctics trobem fonts primàries d'hemeroteca enmig de fonts documentals i gràfiques i que, a més, algunes propostes s'han basat exclusivament en sèries de publicacions periòdiques.⁴⁹ Entre d'altres, trobem *Acción Balaguer*, *Regió 7 de Berga* ; *El Eco de Igualada*, Igualada; Revista *La Verdad de Solsona*; *Revista de Solsona*; *diari de Tortosa* ; *el Heraldo de Tortosa*, *Crònica Targarina*, *La ciutat*, *La lluna*; Penedès; *Tothom*; *El Eco de Sitges*, *Fructidor* *La Gralla de Granollers*.

⁴⁹ Dos casos clars són alguns dels Dossiers de J. Vidal i Pla *Recerca i didàctica de la Història*, Vilafranca 1993; M. Pampalona ; G. Gonzalvo *La premsa a Tàrraga, mirall d'una ciutat (1931-1936)*

Per últim, la finalitat generalitzada de la inclusió de fonts primàries als materials didàctics estudiats, és troba en la característica que són document de treball i, per tant, un mitjà per crear coneixement històric. En alguns casos, però, no passen de ser utilitzades només com a il·lustració. Aquest model d'ús, fa que es perdi tota la vessant didàctica⁵⁰ que les fonts gràfiques ens poden oferir.

La llengua a les fonts documentals escollides

La llengua a les fonts documentals escollides per l'elaboració i edició de materials didàctics és una variable que cal contemplar. En una anàlisi de documentació, l'apartat que fa referència a la diplomàtica⁵¹ ens remet a l'apartat de la llengua emprada.

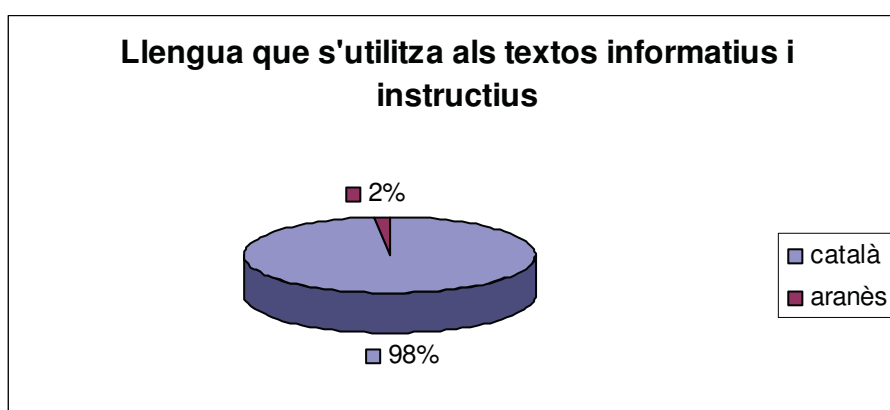
Donada la diferent tipologia de text, ja ressenyada en apartats anteriors, la classificació de la llengua emprada també ha seguit la mateixa taxonomia: textos informatius o explicatius; textos instructius o de formulació d'activitats i fonts documentals o gràfiques amb comentaris que formen la documentació objecte d'estudi.

⁵⁰ Pel tema de les fonts documentals fotogràfiques, vegeu Maite Arqué, " Les fonts documentals fotogràfiques " a Arqué, Gómez, Tribó; *Didàctica de la Història amb fonts primàries a Didàctica amb fonts d'Arxius. Llibre d'Actes*. Primeres Jornades Ensenyament – Arxius, Barcelona: Institut de ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona / grup Arxididàctica, setembre del 2002

⁵¹ Diplomàtica : ciència dita auxiliar de l'Arxivística que se centra en l'estudi del document

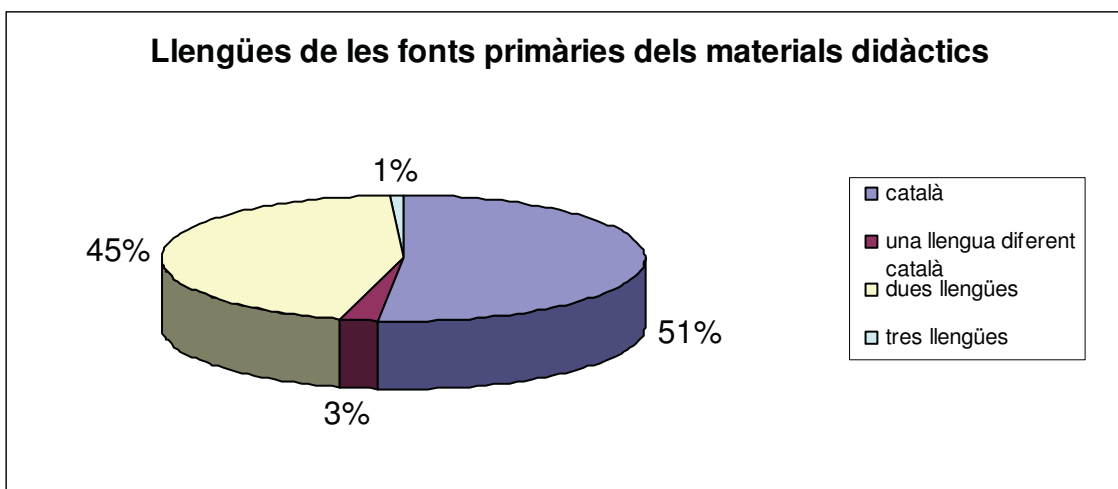
Tot i que pot semblar una obvietat, cal fer constar que vista la totalitat dels materials didàctics analitzats a les FQMD, Fitxa Qualificadora Materials Didàctics, trobem que els textos informatius o explicatius dels materials elaborats a l'àmbit del Principat de Catalunya, tan si van dirigits a professorat com a alumnat, són redactats íntegrament en català, exceptuant els que s'han realitzat a l'Aran, que ho fan en aranès.

El mateix cas, es dona en els textos dits instructius o de formulació d'activitats. Tots els materials elaborats al Principat tenen el redactat en català. Els que provenen d'Aran, el tenen en Aranès. Tal com reflecteix el gràfic, els textos que acompanyen als documents, que utilitzen el català de manera exclusiva, constitueixen el 98% del total que s'ha analitzat. En aquest grup s'hi ha inclòs els comarcals i municipals de Catalunya. Apart, trobem els del Principat d'Andorra, que també són en català.

Pel que fa a la llengua de les fonts documentals objecte d'estudi, es constata que totes les fonts escollides es presenten en la seva redacció original. Les llengües de redacció dels documents són : llatí, català, castellà, aranès, francès, italià i anglès.

En la relació entre cada llengua de redacció i nombre de fonts, hi ha variabilitat. Sempre, però que la llengua sigui de difícil comprensió, com en el cas del llatí, s'acompanya de transcripció. Es comprova que una gran majoria dels materials didàctics, més de les tres quarts parts, en el conjunt de les fonts documentals presentades, tenen presència de fonts redactades en llengua catalana. D'aquests, aproximadament la meitat són exclusivament en català. La resta del total, presenta variabilitat.

Hi ha materials que tenen els seus documents en una sola llengua, castellà, com els de Mª Luz RETUERTA *La crisi de 1898 a Sant Feliu de Llobregat*, el títol i l'índex descriptor dels materials es presenta en català.

O en aranès, com el de Mª Pau GÓMEZ *Era casa deth senyor d'Aran*; i llatí, com el de Pere PUIG *Documents que fan Història I. Dossier d'Història Medieval*.

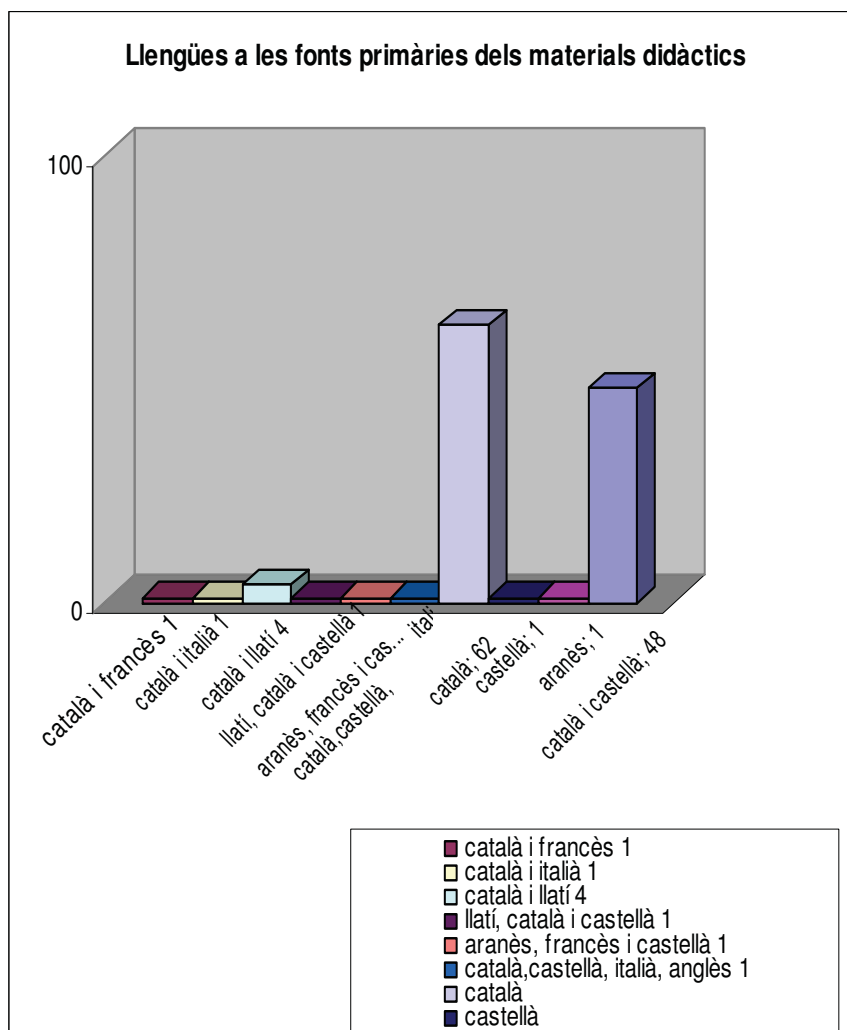
Materials que alternen documents en dues llengües : català i castellà, dels que se'n troben 48 casos. Català i francès, com el de Josep MATAS, *Carpeta de practiques d'arxiu*, a l'Arxiu Comarcal de La Bisbal; català i italià, *El bombardeig de 1938. Coneguem Granollers*; o llatí i català, amb quatre documents.

I materials que alternen documents en tres llengües : llatí, català i castellà, Jordi TORNER *Visita a l'Arxiu Comarcal de Solsona*; o el treball de Mª Pau GÓMEZ *Evolució de la lletra als documents*, amb aranès, francès i castellà.

També hi ha materials que alternen quatre llengües; és el cas que trobem en treballs de l'Arxiu Comarcal de Cervera, on es donen conjuntament català, castellà, italià i anglès.

Pel general, les propostes de temes per Treballs de Recerca, o que acompanyen l'activitat de Visita a l'Arxiu i mostra de documents, esmenten les fonts, però no especifiquen la llengua.

Entre els factors que determinen la llengua en que ha estat redactat un document, cal destacar l'àmbit geogràfic, donat que és l'espai on es desenvolupa una cultura. La llengua, com a element substancial de l'imaginari dels pobles es fa present en aquest testimoniatge i és aquí on queda reforçada l'afirmació sobre la llengua pròpia dels territoris, adquirida per cultura.

L'ús d'una o altra llengua als documents, queda vinculada a la Cronologia i als contextos polítics. Un canvi polític, pot comportar canvis en la llengua. La promulgació del Decret de Nova Planta per l'absolutista Felip Vè, determina l'aparició de l'ús, obligat, de la llengua castellana. Aquesta presència es troba sobretot en

tipologies específiques, donat que en un context d'imposició, els documents oficials es redacten amb la llengua imposada. Es constata en documentació a partir del segle XVIII, relacionat també amb el final de la Guerra de Successió a la Corona Espanyola i la implantació del Decret de Nova Planta. L' autoria del document és un aspecte important a valorar a l'hora d'escollir material per elaborar didàctiques d'arxiu. Un document públic no és el mateix que un de privat. Amb documentació oficial, es redacta en la llengua imposada, mentre que una correspondència privada, es redacta en la llengua materna.

La metodologia de treball segueix en molts casos el paradigma del mètode il·lustratiu, que és el seguit, en molts casos, en les primeres visites a l'Arxiu. Acompanya al discurs teòric, a la classe magistral, on l'alumnat adopta el paper passiu de receptor. Molt sovint té com a base els documents informatius.

El paradigma que té com a base la construcció de coneixement, que també podríem anomenar d'inquietud investigadora, posa en funcionament la capacitat d'aprenentatge per l'impuls de la curiositat per saber i a través del propi treball amb els documents. Es porta a terme amb la guia gradual de la transposició didàctica, és a dir el tractament didàctic de les fonts primàries que prèviament s'ha elaborat i de les pautes metodològiques per treballar aquests documents.

Els materials didàctics que entren en aquest patró, són documents informatius que demanen una activitat de reflexió posterior, generalment grupal i oral o documents mixtes : informatius i de proposta d'activitats. En alguns casos, les propostes

segueixen Audigier⁵² i els seus paràmetres de treball didàctic : Model inductiu, model inductiu generalitzador, model conceptualitzador i model productor d'hipòtesis; tots ells esmentats ja al segon capítol d'aquesta tesi.

Les valoracions dels materials recollits, que segueixen a continuació, són fruit de l'anàlisi de les possibilitats d'aplicació que presenten. En general, participen dels models esmentats al llarg del treball. Els aspectes més rellevants que apareixen els podem classificar en quatre categories : el treball amb didàctiques sobre fonts d'arxiu; el moment temporal i la durada en sessions; base metodològica adreçada al professorat ; material de base metodològica adreçat a l'alumnat.; ubicació de les activitats i tutorització per la realització d'aquestes activitats.

El treball amb didàctiques sobre fonts d'arxiu contempla alhora les formes d'accés i desenvolupament d'activitats, grupals o individuals. S'estableixen tres formes en funció de la finalitat del treball : l'accés de gran grup – o grup classe – en les visites inicials; el treball en petits grups en tallers o treballs de grup; l'accés individual, en el Treball de Recerca i en Treballs de Matèria⁵³ individualitzats, o en el seguiment de dossiers de treball de resolució personal.

⁵² AUDIGIER, F. "Modeles théoriques de fonctionnement des séquences d'apprentissage sur documents" II Sympòsium de didàctica de les ciències Socials. Associació Universitària del Professorat de Didàctica de les Ciències Socials, Còrdova, 1990. Citat a : J. PAGÈS i A. SANTIESTEBAN "Elements per a un ensenyament renovat de les Ciències Socials procediments amb fonts primàries i aprenentatge de la història". a : leres jornades de didàctica de les Ciències Socials al Baix Llobregat. PAM 1994.

⁵³ Inclou els Crèdit d'estada a l'empresa dels Cicles Formatius.

El moment temporal i la durada del treball en la majoria dels materials presentats, no s'especifica. Són un reclam de les possibilitats de l'Arxiu i deixen al professorat la ubicació en la programació del curs. El que si es dóna en alguns casos són orientacions sobre quin nivell acadèmic va dirigit tot el material, o indica quines parts són pròpies d'un nivell i quines d'un altre. Pel que fa a la freqüència i durada, ambdues vénen determinades per la tipologia i gairebé sempre, per acord entre el personal de l'Arxiu i el professorat interessat. Una visita a l'Arxiu, generalment no passa d'una sessió de coneixement; un treball de matèria o taller, pot incloure diverses sessions; un crèdit de Secundària, tindrà una durada total d'un trimestre i la freqüència, setmanal o quinzenal; un Treball de Recerca, segons acords personals a tres nivells : alumnat, arxiu i docència.

La base metodològica de treball adreçada al professorat, es concreta en les guies didàctiques. Són freqüents els materials que s'acompanyen com a guia didàctica adreçada al professorat. Així com també annexos-crosa per la correcta interpretació dels documents : glossaris, vocabularis específics, llistats d'abreviatures, taules de conversió de pesos, mesures i monedes, etc.

La base metodològica adreçada a l'alumnat, proposa el treball de "fer parlar les fonts" en base a la lectura, observació, anàlisi, reflexió i resposta. Pel que fa a la proposta d'activitats concretes, abasten tots els passos de la investigació : activitats molt pautades amb formulació d'exercicis concrets que responen a la comprensió i organització de la informació, com són els qüestionaris, oberts, tancats, creació de taules dades, estadístiques; llistats de relació o la localització als mapes i plànols

També hi ha activitats lliures, de creació personal, com redacció de textos i expressió visual i plàstica. Són propostes que estan lligades al descobriment dels valors socials.

Les activitats relacionades de ple amb la investigació, segueixen criteris metodològics, pel seu caràcter de creació de fonts històriques – fonts orals – o d'iniciació al treball d'investigació : construcció i verificació d'hipòtesi, confrontació entre diverses fonts, relació entre fonts primàries i bibliogràfiques. Malgrat tot, l'apartat de reflexió personal sobre l'activitat no és massa freqüent. Alguns dels materials presentats, inclouen en els apartats finals aspectes d'autorregulació d'aprenentatges i autoavaluació, com els trobats als Arxius Municipals de Girona, Lleida i La Seu d' Urgell.

L'espai de treball on s'han de realitzar les activitats, arxiu o aula, en la majoria dels documents presentats, no s'especifica, perquè el material és prou aclaridor en aquest sentit. Una visita a l'arxiu, és clar que s'ha de fer a l'arxiu; un treball amb documentació, és imprescindible l'arxiu. A partir del coneixement de la Institució, és comprensible i fins i tot en alguns casos recomanable, fer el seguiment a l'aula. Pel que fa als itineraris, en el cas que es proposin, si que es concreten. Per últim, la tutorització del treball de l'alumnat no es precisa. Hi ha activitats que per elles mateixes demanen un tipus concret de tutorització : el cas de la primera Visita a l'Arxiu, és clar que l'ha de fer la direcció o personal tècnic de l'Arxiu. El treball amb els

documents, caldria basar-lo en acords segons les possibilitats materials i els perfils de les persones implicades⁵⁴.

	<p>METODOLOGIA DE TREBALL</p> <p>Model metodològic que presenta del treball sobre fonts documentals .</p>	<p>La metodologia de treball proposada</p> <p>... es de tipus il·lustratiu, de construcció de coneixement ...</p> <p>... segueix el model inductiu, generalitzador, conceptualitzador, productor d'hipòtesis”.</p>
	<p>TIPUS D'ACTIVITATS. TÈCNIQUES</p> <p>Pautades De creació lliure De creació de fonts orals D'iniciació al treball d'investigació</p>	<p>Les activitats que es proposen són ...</p> <p>molt pautades. tipus d'exercicis : Qüestionaris, oberts, tancats, anàlisi de dades, estadístiques</p> <p>lliures (de creació personal)</p> <p>seguir criteris metodològics, pel seu caràcter de creació de fonts històriques – fonts orals – d'iniciació al treball d'investigació. donades pels continguts a treballar</p> <p>... vénen especificades en la mateixa proposta són suggerides</p> <p>Es plantegen a través de qüestions de resolució individual o per grup.</p>

Quadre resum elaboració personal

⁵⁴ Esmentar el cas de l'Arxiu Comarcal de Berga, que ha realitzat un Crèdit amb la implicació global, i no partida, de docència-arxivística tan per la part del professorat com per la de la direcció de l'Arxiu.

La forma en què es presenten els materials, també ens porta a l'establiment de patrons o models. Tan l'edició com la tipologia de suports en que es presenten els materials, és diversa. Acostuma a ser fruit de les circumstàncies, depenent molt de si el servei està consolidat, i com sempre, dels recursos materials i humans.

En l'edició, es constata una majoria de materials editats des del propi arxiu o des del centre d'Ensenyament per una activitat molt concreta. Això fa que siguin generalment aïllats, és a dir que no formin part de cap col·lecció específica, sinó que siguin creats gairebé a la carta per l'alumnat concret que hi ha de treballar. És per això que l'edició és a través de mitjans mecànics o informàtics i la reproducció ràpida, com la fotocòpia. Tot i així, trobem una gran diversitat de resultats, ja que les possibilitats actuals que ofereix la informàtica milloren molt les presentacions. Ho explicarem tot seguit quan parlem de suports.

Quan el Servei didàctic es troba més consolidat, trobem materials elaborats i editats pel propi Arxiu i/o el Servei Educatiu del propi Arxiu, o bé per institucions com Ajuntaments,⁵⁵ o els Consells Comarcals⁵⁶.

Sovint també trobem publicacions fruit de la col·laboració de diverses entitats; en tots els casos, és l'Arxiu que rep la col·laboració d'altres institucions. En les publicacions on hi participen dos col·laboradors, trobem, a part del propi arxiu :

⁵⁵ Cas dels Arxius Municipals de la Seu d'Urgell, de l'Hemeroteca de Granollers; de l'Arxiu Municipal d'Igualada, esdevingut comarcal des del 1986

⁵⁶ Cas dels arxius comarcals

institucions del món de l'ensenyament i de la cultura⁵⁷; de l'administració⁵⁸. En comptades ocasions trobem la col·laboració de tres institucions – Arxiu, Administració local i Centre de Recursos Pedagògics -. En aquests casos, la creació de materials respon més a una programació dissenyada a mig termini, i no només pel moment concret. Aquesta planificació, permet pensar en la creació de col·leccions de materials i crear presentacions i fer-ne la reproducció a través d'arts gràfiques, facilitant-ne la inclusió d'il·lustracions.

Els suports de presentació del material presenten multitud de combinacions, ja que cadascun d'ells pot participar de l'edició casolana o de l'edició gràfica i de tiratge llarg. Per fer-ne una tipologia, podríem establir els següents grups : audiovisuals, carpeta, dossier, publicació – llibre -, publicació – quadern de treball -. També cal analitzar si hi ha reproducció de documentació i si es presenten il·lustracions.

Els audiovisuals són les presentacions més escasses, donat el cost que representen. Hi ha diverses tipologies. L'exposició permanent de documents és un recurs utilitzat, però que depèn de les infraestructures.⁵⁹ Dels pocs arxius que tenen

⁵⁷ Centres d'Ensenyament, Centre de Recursos Pedagògics, Universitat, Centres d'Estudis Històrics, Serveis Territorials d'Ensenyament..

⁵⁸ Ajuntaments, Consells Comarcals

⁵⁹ Com a exemple, entre d'altres, ACTR, Terrassa; ACTE, Tortosa.

material audiovisual, la majoria han optat per l'edició d'un vídeo⁶⁰. Tot i així, també trobem un audiovisual en passí de diapositives⁶¹.

L'aplicació de les TIC – tecnologies informàtiques i de comunicació – ben segur que podrà facilitar la creació de presentacions d'aquest tipus, a través de programes informàtics com les presentacions de Power Point o en formats Web.

El format carpeta és un recurs força utilitzat, donades la doble vessant d'element pràctic i estètic, així com la facilitat per elaborar material de manera manual o per impressió⁶². El seu aspecte pràctic es troba en el fet que pot incloure materials diversos, solts, sense relligar, com reproducció de documents, o petits dossier o quadernets que cadascun d'ells constitueix una unitat.⁶³ En aquest cas s'utilitzen carpetes de projectes.⁶⁴ La vessant estètica, rau en la seva similitud a la manera de recollir documentació als arxius. En aquest cas, amb carpetes de vetes lligades.⁶⁵

Els dossiers, és el suport més utilitzat per excel·lència. És el recull de diversos fulls, a partir de dos, de mida estàndard DIN-A-4. Són de presentació per relligat senzill o amb camisa o inclòs en una carpeta de projectes. La facilitat de reproducció i de

⁶⁰ A l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera; Arxiu Nacional d'Andorra

⁶¹ Vegeu a l'Annex : Catàleg FIMDAACC i FQMD : ACTE, Tortosa: *Els documents parlen* [audiovisual]

⁶² Hi ha exemples dels dos sistemes d'elaboració : el treball manual a L'AHC Terres de l'Ebre, a la producció *Joan abril i el seu temps* – recull de cinc carpetes amb reproducció de documentació diversa -. De material publicat a través d'Arts Gràfiques, a l' ACSF Feliu de Llobregat a *Les fonts demogràfiques*.

⁶³ ACTA, Tàrraga : *La premsa a Tàrraga. Mirall d'una ciutat (1932-1936)*

⁶⁴ AML, Lleida; ACC, Cervera; ACTA, Tàrraga.

⁶⁵ Vegeu nota 30 d'aquest capítol.

creació com a material, n'és la clau. En distingim però dos tipus: el dossier informatiu i el dossier de treball.

El dossier informatiu està molt generalitzat, ja que constitueix en molts casos el primer document didàctic de l'arxiu i el tema, com ja n'hem parlat abans, se centra en la presentació del servei, encara que també trobem dossiers informatius sobre altres temes.⁶⁶

El dossier de treball, és el que conté a més de la informació, propostes directes a l'alumnat. I fa que aquest abandoni el paper de lector o auditor passiu i passi a ser subjecte actiu davant el document i les propostes que se li fan. Donada la multitud d'exemples que trobem en els materials, recomanem la recerca als annexos.

Les publicacions en format llibre hi són quan el treball de redacció i/o proposta didàctica passa pel tractament d'arts gràfiques. És el cas, ja esmentat, de la necessitat de pressupostos més elevats que assumeixen diverses institucions públiques. La presència d'aquest tipus de suport ocuparia un tercer lloc, després dels dossiers i les carpetes.

Els quaderns de treball, són un tipus de suport com el dossier, però en qual s'ha previst que pugui ser completat per l'alumnat. En aquest cas trobem diversa tipologia des de la creació a través de fotocòpia i relligat fins a la publicació.⁶⁷

⁶⁶ Lligats a una exposició, com és el cas de l' ACMO, Montblanc

⁶⁷ *Coneguem l'Arxiu Històric de Sant Feliu de Llobregat*

La inclusió de documentació d'arxiu, és a dir, la presentació dels documents, les fonts primàries, ens porta a l'establiment de dues classificacions bàsiques: que l'alumnat vegin el document original i que treballin amb reproduccions, o que vegin i treballin amb els originals.

El treball amb els originals apareix *en* casos molt comptats i gairebé tots estan relacionats amb els Treballs de Recerca. Implica riscos pel propi document si s'utilitza el mateix per un treball continuat amb diversitat de persones usuàries.

Treballar amb reproduccions és la tònica general. En moltes ocasions s'inclouen en els materials de proposta i pel mètode de la fotocòpia. Si es tracta de publicacions fetes per arts gràfiques, les reproduccions solen ser fotogràfiques i de gran qualitat. Una altra possibilitat és quan les fonts només són esmentades. Aquests casos són habituals en propostes de llistats de temes a treballar.

Les il·lustracions són un element de reclam per la motivació del treball. En la majoria dels documents analitzats, hi són presents, ja a través de la reproducció, o perquè els esmenta o fan referència a una font secundària de tipus gràfic.

Els casos que no presenten il·lustracions estan generalment relacionats amb documents amb propostes de treballs, relacionats amb Treballs de Recerca o treballs amb metodologia d'investigació. Encara que sempre hi ha excepcions, com el cas de la proposta presentada per l'AHT, que inclou il·lustracions en una guia de propostes de treball. La tipologia de les il·lustracions bàsicament es redueix a dues : documents escrits i documents gràfics.

Pel que fa als documents escrits, són les reproduccions de qualsevol tipologia de document – ja esmentades anteriorment – que en molts dels casos, la seva pròpia estètica els fa ja atractius. Els pergamins, per si mateixos constitueixen un apartat especial, ja sigui per la diferència de grafies, com per la inclusió d'il·luminacions : miniatures i lletres capitals ; també resulten atractius els que tenen segells pendents o qualsevol element gràfic que hi pugui haver : lletra manuscrita, signatures, models impresos de formularis amb escuts o capçaleres, etc. Altres tipus de documents que tot i ser escrits tenen caràcters gràfics, són els d'hemeroteca : les capçaleres de diaris amb il·lustracions d'època, anuncis il·lustrats, acudits, etc.

En referència als documents dits gràfics, la seva tipologia és molt variada : fotografies, dibuixos, acudits, plànols, anuncis, reproduccions de monedes, segells, timbres... etc.

La presència o absència de reproduccions no està relacionada amb la fórmula d'edició del material. Tan si la reproducció ha estat per impressió convencional o com a document intern, és a dir reproducció convencional, per impremta d'arts gràfiques; reproducció com a document intern, per fotocòpia, l'única variable que els diferencia, és la de la millor qualitat en la il·lustració, en el primer cas.

Més aviat, aquesta presència o absència ve donada pel tema i pels propis documents existents que es poden utilitzar. En casos de propostes que no disposen de material il·lustratiu, es limiten a mostrar imatges a la portada. Són diversos.

Les funcions d'aquestes il·lustracions, presenten diferències. En la majoria dels materials amb proposta informativa, els documents, ja siguin gràfics o escrits, es presenten com a simple il·lustració del text i amb mida reduïda del seu original. Per

contra, en els materials amb propostes de treball i els que presenten informació i proposta de treball alhora, la il·lustració passa a ser un element més de la realització de les activitats i del treball d'investigació.

El producte final, el material didàctic posat ja a les mans dels usuaris escolars, ens porta a establir també tipologies segons les aplicacions. L'objectiu final de la seva creació i per tant, especificar com ha de ser l'aplicació, són aspectes que es poden o no especificar. Hi ha de tot. Tot i que no s'especifiqui, un cop experimentat, ben segur que aporta noves perspectives i possibilitats que en el moment de l'elaboració teòrica no s'havien contemplat. És la relació teoria-pràctica-reflexió teòrica, per tornar a la pràctica, que tant se n'ha parlat en el món de l'ensenyament.

Per tal de fer-ne una descripció analítica, s'ha tingut en compte dos criteris, encaminats a orientar la possible posada en pràctica dels materials : per la tipologia dels textos, document informatiu o proposta didàctica, i per l'aplicació metodològica, treball de matèria, crèdit, treball de Recerca.

Els textos de tipus informatiu van adreçats exclusivament a l'alumnat. Formen un grup d'una vintena de materials, que es basen en la informació. Generalment es tracta de textos d'arxivística, que es donen com a reforç de la visita i de les explicacions que han rebut; o textos explicatius d'un tema d'història local que

acompanya una exposició⁶⁸ o textos informatius sobre les possibilitats de treballs a realitzar a l'Arxiu, adreçats a l'alumnat de Batxillerat pel Treball de Recerca.

Un subgrup el formen els que informen de fonts primàries i en presenten una selecció, sobre un tema monogràfic, acompanyada d'un sumari.⁶⁹

Per últim, una variant, són els materials informatius resultat de treballs del propi alumnat⁷⁰. En tots els casos, les informacions consisteixen en la redacció d'un text descriptiu acompanyat d'il·lustracions.

Els documents que presenten Proposta didàctica formen un grup minoritari. Es basen sobretot en activitats de treball d'aplicació de continguts ja vistos a l'aula⁷¹, en el programa de curs. O de qüestionaris elaborats al voltant d'una exposició, o de propostes arran d'una sortida, on la informació és donada de forma oral⁷².

Els documents que són alhora informatius i proposta didàctica formen un tercer grup a afegir als dos anteriors. És el més nombrós, gairebé un 70% del total. Generalment, es presenta una informació i a partir d'aquí, es demana a l'alumnat la realització d'activitats. Vénen en suport de dossiers o publicacions, tot i que comencen a haver-hi audiovisuals.⁷³

⁶⁸ Eulàlia ALBAREDA; J. Mª PORTA. *Reconquesta i repoblació a la Conca de Barberà. Dossier informatiu*. Montblanc : Arxiu Històric Comarcal de Montblanc, 1991

⁶⁹ Retuerta, Mª Luz, *La crisi del 1898 a Sant Feliu de Llobregat* ; Gómez, Mª Pau *Evolució de la lletra als documents*

⁷⁰ *La guerra del francès a la Segarra ; Galzeran Descatllar, senyor feudal del castell de Catllar de Vilallonga de Ter*

⁷¹ Roselló, M. *Anem a l'Arxiu. Crèdit variable sobre població*.

⁷² Canyelles, C. *Sortida a Camprodon* ZER Vall del Ter

⁷³ Espuny i Arasa, E. *Els documents parlen* [diapositives]

Els temes que es treballen són diversos, des de l'arxivística, la metodologia de la investigació aplicada a temes concrets, coneixement de la ciutat i l'entorn, temes d'història local; aquests materials estan vinculats molt sovint amb altres activitats, com exposicions, recorreguts itineraris, presentació de Treballs de Recerca, etc.

Per l'aplicació metodològica, s'estableixen tres grans grups: treball relacionat amb un aspecte del programa d'una matèria del curs, els que constitueixen per si sols un crèdit variable i els adreçats al treball de Recerca.

No sempre els autors de les publicacions didàctiques, especifiquen la finalitat del material. És per això que el criteri de classificació, s'ha fet des de la visió que presentaven i valorant les possibilitats que oferia, que a vegades són diferents de les que en un principi i des de la teoria es contempen. Hi ha materials que estan creats per ser un crèdit, i així ho especifiquen, però els suggeriments de treball i la inclusió de fonts primàries i secundàries, fan que el material arribi més lluny. En molt dels casos, tot depèn de l'aplicació que se'n faci. La majoria de materials poden participar a més d'una de les opcions. Els criteris de classificació que s'ha fet, no són rígids, i possiblement, a la vista dels materials, la docència podria trobar-hi nous matisos. El que queda plasmat aquí és un dels diversos camins que es poden seguir.

Els treballs vinculats a un apartat concret d'una matèria del curs són activitats amb fonts primàries que es poden realitzar en el moment puntual que es treballa aquell tema, com a complement o ampliació. No arriben a la meitat de la totalitat del

FIMDAACC – Catàleg de Fitxes identificadores de materials didàctics als arxius comarcals catalans -. Abasten temes diversos, la majoria relacionats amb el coneixement d'aspectes d' història local, a través de la societat que l'ha forjada, en períodes cronològics també diversos: població, urbanisme, sanitat, cultura, premsa, literatura, oci... Entre d'altres, la col·lecció *Coneguem Granollers*, editada per l'Ajuntament de Granollers en col·laboració amb l'Arxiu/ Hemeroteca *Josep Móra*.

Els que constitueixen per si mateixos un Crèdit que des de l'inici de la Reforma, responen a la implantació dels blocs temàtics de 30 hores, en els nivells de l' ensenyament Secundari Obligatori. Els materials d'aquest tipus ho especifiquen clarament en la seva presentació. Tenim com exemples, els treballs *Anem a l'Arxiu, demografia*, de Eulàlia Albareda, Josep Mª Porta i Miquel Rosselló Montblanc, *Descobrim l'Arxiu Municipal de Lleida*, d'Elena González i Jaume Estiarte, a Lleida; *Història del Berguedà*, de Xavier Pedrals i Jordi Rossinyol, a Berga.

D' altres, creats amb anterioritat, també poden participar en aquest apartat. Són treballs elaborats a partir de la matèria EATP, de l'antic BUP: *Materials sobre la història del Penedès* de Jordi Vidal i Pla ; Taller *Què en diu l'Arxiu?* *Joan Abril i el seu temps*. d'Elena Espuny i Albert Curto, a Tortosa; *Introducció a la investigació històrica. Les tècniques de treball a l'Arxiu*, de Mª Teresa Salat i Blanca Cuñé, a Cervera., entre d'altres publicacions d'aquest arxiu; *l'Arxiu Municipal* d' Albert Villaró i Grup de Mestres Alt Urgell-Cerdanya, a la Seu d'Urgell ; i la col·lecció *Materials didàctics de l' Arxiu Comarcal de Sant Feliu de Llobregat*, de Mª Luz Retuerta i Anna Argilés.

També s'hi poden incloure altres que per la temàtica i extensió donen per ser treballats en aquesta modalitat. Els treballs de demografia elaborats al Cicle superior de primària, tot i que la nomenclatura no ho permet, també es podrien incloure com a crèdit, *Estudi de la població a Vilallonga de Ter*, al Ripollès.

Els corresponents a la tipologia de Treballs de Recerca, són escassos, donat que al ser un treball individualitzat o de petit grup, on es demana la iniciativa del propi alumnat, molta de la feina de guiatge és feta oralment. Tot i així, alguns arxius han editat propostes de treballs de recerca. En tots els casos, es tracta d'un llistat de temes a treballar a l'Arxiu, acompanyats, la majoria d'ells de les fonts documentals per treballar. Els títols són indicatius : Proposta de documentació per Treballs de Recerca; Proposta de diversos Treballs de Recerca; Temes de treballs per alumnes de 1er de Batxillerat; Treballs d'història ; Treballs de Recerca al Batxillerat; Treballs suggerits als alumnes de Batxillerat. Alguns d'ells han estat mereixedors de guardons com el del treball de recerca de l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres, guanyador d' un premi CIRIT : *Els comptes del rebesavi*.

Igualment podem establir una categoria mixta amb materials que participen de diverses possibilitats, treballs de Recerca i Crèdit, Treballs de Matèria i Crèdit, Treballs de Recerca i Treballs de matèria i per últim, Crèdit, Matèria i Treball de Recerca.

Treballs de recerca i crèdit, com a tals, podrien ser tots els anomenats com a crèdit, que seguissin les ampliacions donades a partir de les fonts primàries i secundàries que es faciliten. Un dels materials que participa d'aquesta complexitat, són els elaborats per Mª Teresa Salat i Blanca Cuñé, amb col·laboració amb l'Arxiu Comarcal de Cervera dels quals s'elaboraren cinc dossiers : *Els gremis a la Segarra; La guerra del francès a la Segarra; Els serveis d'infraestructura; El canvi de costums des del segle XIX fins al 1936; i La universitat de Cervera.*

Com a Treballs de matèria i crèdit es pot identificar un treball pensat com a crèdit, amb criteris de selecció en base a un tema de curs, pot convertir-se fàcilment en un de matèria.

Treballs de Recerca i Treballs de matèria seria els materials didàctics creats per una tipologia de treball de nivells acadèmics com la Recerca d' investigació; hi podem incloure el presentat per l'Arxiu Històric de Tarragona *Guia didàctica per a la història de l'ensenyament a Tarragona*, de Jordi Piqué i Isabel Montoliu.

Per últim, els Materials que són adaptables a totes les possibilitats : Crèdit, Matèria i Treball de Recerca, són els que tenen un ventall més ampli de suggeriments per tal que siguin utilitzats a diversos nivells, com per exemple : *De primària a secundària*, Albert Villaró i Grup de Mestres Gerdanya *L'Arxiu Municipal*, de l'Arxiu Municipal de la Seu d'Urgell; Elena González i altres *Coneguem l'Arxiu Municipal de Lleida. De secundària fins a investigació universitària* :J. Vidal i Pla *Recerca i didàctica de la Història local.*

Un aspecte interessant a tractar és la relació entre els materials analitzats i altres activitats. Estem entrant en el camp de la difusió de les activitats de l'arxiu, per veure si les propostes adreçades al món escolar es troben com una activitat aïllada, o, per altra banda formen part d'un conjunt de propostes que s'interrelacionen.

En aquest sentit, hi ha documents que no expliciten relació amb altres activitats de difusió. Més de la meitat dels documents – 58 – s'han realitzat amb la finalitat exclusiva del públic escolar, ja fos per una demanda exterior o per la iniciativa de qui porta l'Arxiu, però la proposta no especifica que l'acompanyi cap altra activitat. Es pressuposa que la de la visita a l'Arxiu.

Però de la resta, nou de les propostes presenten , encara que no de manera explícita, possibilitat d'altres activitats relacionades amb el document. Són els casos del Taller Didàctic *Què en diu l'Arxiu* , que és conseqüència del muntatge Audiovisual *Els documents parlen*, a l'ACTE, Tortosa.

La possibilitat de realitzar itineraris a : *La Universitat de Cervera*, a l'ACC, Cervera; *Per on passa el tren*, ACI, Igualada; El creixement de la ciutat de Balaguer, ACB, Balaguer ; *Coneguem Granollers* de l'Arxiu Hemeroteca de Granollers, entre d'altres .

També trobem Documents on queda explicitada la relació amb altres activitats de difusió. Constitueixen el 40 per cent restant i presenten en cada proposta altres activitats que es mouen al voltant del document base. D'aquestes, algunes les trobem més repetides, i d'altres són més originals. Les propostes més habituals, presenten

entre d'altres, les següents modalitats : la visita a l'Arxiu; la publicació d'una ressenya a la premsa local de l'activitat duta a terme⁷⁴; suggeriment d' itineraris urbans o visites a museus; que el propi material didàctic formi part d'una col·lecció divulgativa d'història local ; que la proposta didàctica estigui lligada a una exposició.⁷⁵

Les propostes lligades a audiovisuals, generalment vídeos complementaris ens porten a la relació amb fonts secundàries. Com a exemples, podem citar els materials dels Arxius comarcals de Berga i Vilafranca, llibre d'imatges, etc.

Les propostes més originals, es troben en la relació amb activitats interdisciplinàries realitzades amb col·laboració amb el Centre d'Ensenyament, en el cas de la col·laboració entre l'Arxiu Històric comarcal de Vic i l' IES Vic, amb l'exposició i activitats relacionades de *La dona treballadora*.

Un altre cas és el de la construcció dels Gegants de la ZER, experiència també interdisciplinària del CEIP La Daina, de Vilallonga de Ter.

En les col·laboracions entre Arxiu i mitjans de comunicació és interessant destacar les de l'Archiu Istòric Generau d'Aran i la seva difusió a través de programes de ràdio; o la de Balaguer, amb la columna a la premsa local sobre *Històries de l'Arxiu* ; o l'experiència de l'Arxiu Nacional d'Andorra i la seva col·laboració en un programa de TV andorrana.

⁷⁴ Com exemple, articles sobre les visites escolars a "La Veu de Flix", n268 ; *Arxius a l'abast dels centres educatius* a Aula Oberta, de SEGRE, 21 de febrer del 2002, un repàs als serveis didàctics dels arxius de la Terra Ferma.

⁷⁵ Són diversos. Com a exemples tenim les exposicions de l'ACMO, Montblanc, o les de l'ACTE, Tortosa.

Per últim, en la participació en commemoracions ciutadanes. És el cas de la publicació *Coneguem la Història de Sant Feliu de Llobregat*, adreçada a alumnat d'Ensenyament Primari, realitzat en motiu de la commemoració del Mil·lenari de la ciutat 1002-2002.

Com a conclusions pel que fa als materials didàctics als arxius catalans, relacionades amb aspectes de la creació dels materials i la necessitat de la seva producció, podem establir un principi, generalitzable : són l'iniciació a l'entrada d'alumnat de l'arxiu. La primera visita introductòria a l'Arxiu. A aquest aspecte s'hi ha sumat els darrers anys d'implantació de la Reforma educativa, sobretot a la secundària, l'existència del Treball de Recerca que ha suposat l'increment d'usuaris. En molts casos, aquests estudiants són desconexors de la dinàmica de treball d'un arxiu. Des d'aquest preliminar fins a crear el que seria un servei didàctic podem establir diversos nivells d'incidència en el món escolar, que vénen marcats per factors de diferent signe i que determinen la producció de materials didàctics.

Altres factors que incideixen en el desenvolupament de les activitats didàctiques en general i de la producció de materials destinats a l'alumnat, en particular, són, a *grosso modo*, els aspectes d'infraestructura – personals i materials - , que pel fet que es donen per sabuts, no deixen de ser essencials i tampoc cal oblidar. Entre aquests, hi trobem el propi fons d'arxiu. Una activitat, la que sigui, desenvolupada per un arxiu o un altre, no podrà ser mai calcada, donada l'especificitat de la documentació que fa que cada un dels arxius sigui, en certa manera, únic.

Un altre és les possibilitats materials físiques d'espai i recursos per tal de poder fer activitats a l'arxiu : si es disposa de sala d'investigadors, sala multiusos – generalment relacionada amb les activitats de difusió com les exposicions, conferències, etc.

Per últim, les qüestions derivades de l'acció humana, ja des de l'arxiu, com des de l'ensenyament. Les dades de les quals hem tingut constància pel que fa a la creació i posada en marxa de materials adreçats a l'alumnat ens situen cronològicament al 1981. Aquest any és anterior a la creació del primer arxiu de la Xarxa de comarcals.⁷⁶

Des d'aquesta primera realització⁷⁷ fins a l'actualitat, i seguint els criteris expressats ja en altres apartats del treball, s'han pogut recopilar més de cent produccions adreçades al món escolar.

La freqüència en que els anem trobant, ha estat, però diferent : després d'uns primers anys a la dècada dels vuitanta que podríem anomenar de “despertar”, segueix una primera arrencada 1993⁷⁸; a partir del 93, fins al 99 constatem una davallada

⁷⁶ Aquesta dada no significa que anteriorment no hagués pogut existir algun tipus de material fet amb documentació d'arxiu. Cal tenir en compte que la Llei d'Arxius es publica a les pàgines 1263 i ss. del D.O.G. nº 536 de 10 de maig del 1985; que el primer arxiu de la Xarxa Comarcal s'inaugura el 1982. El que ens ve a dir és que en algunes poblacions la inquietud del servei didàctic a l'arxiu havia començat ja abans.

⁷⁷ Josep MATAS *Quadern d'Història*, 1981

⁷⁸ Coincident amb la continuïtat de diverses col·leccions.

important⁷⁹; fins al 1999 no trobem una nova florida de publicacions, que augmentaran de manera progressiva durant els anys 2000 i 2001; durant els dos darrers anys, la davallada torna a manifestar-se.

La producció de materials en altres col·lectius arxivístics, dels quals se n' ha fet també recollida i anàlisi, arxius d' Itàlia i França, comparativament amb l'àmbit català, presenten diferències significatives.

El cas francès, presenta una producció de materials molt rica – l'experiència és la que té més tradició – i molt acurada en la presentació. S'ha passat del treball amb les anomenades “pochettes” o carpetes pedagògiques amb profusió de reproducció de fonts amb materials audiovisuals als suports informàtics de difusió per la xarxa. Cal però, des d'un punt de vista crític, veure que són molt descriptius i donen informació, però no ajuden a crear coneixement, sinó que ja el presenten elaborat.

Els materials que apareixen als arxius italians, participen molt de la tradició pedagògica del país, basada en la producció de textos. A banda de l'existència de maletes de documents, que sota un tema, recullen reproducció de documentació de tot tipus, el treball italià té com a finalitat la producció del “fascicolo”, és a dir, el dossier que l'alumnat arriba a crear després de treballar amb els documents de manera directa. En aquest cas, l'alumnat italià és constructor de coneixement, sobre el tema

⁷⁹ Marcada per l'inici de la Reforma que va desviar l'atenció en dos sentits : per part dels professionals de l'ensenyament per resoldre la seva implantació ; en altres sectors de presa de decisions, redireccionar inversions i atenció de pressupostos.

proposat. La metodologia i el seu resultats, estaria en línia amb la metodologia de la investigació històrica.

Les Tipologies dels Serveis educatius a la Xarxa dels Comarcals presenten unes constants que podem classificar pels recursos materials i humans per a dur a terme el servei ; pel mètode de treball, treball en solitari, treball en grup i pels resultats obtinguts, material i experiències sorgides.

Pels recursos materials i humans per a dur a terme el servei, podem establir que el personal tècnic dels Arxius de la Xarxa veu la necessitat urgent d'introduir recursos humans i materials específics destinats al Servei Didàctic. Pel que fa als recursos econòmics i materials són més aviat escassos i en els pressupostos ordinaris no hi ha cap partida dedicada al servei didàctic. Les despeses de funcionament queden cobertes per un pressupost tancat en el que s'inclouen les adquisicions de material per la classificació, instal·lació i conservació dels documents. En alguns casos la restauració s'emporta bona part de l'assignació pressupostària. En aquest conjunt d'activitats s'inclou la difusió general : exposicions, publicacions, etc.

Pel que fa a la dotació humana, el model d'arxiu comarcal disposa d'un tècnic superior amb el càrrec de director/a. La incorporació d'altres efectius humans, com poden ser tècnics, administratius, personal subaltern, es cobreixen des de l'administració local o comarcal – el Govern Municipal⁸⁰ o el Consell Comarcal – i la casuística és variada. La majoria d'Arxius Comarcals disposen només del càrrec de

⁸⁰ Ajuntament o Paeria

direcció; més minoritaris serien els tres grups següents: els que estableixen contractes amb tècnics d'arxiu per un temps limitat com a becaris per tal de realitzar una actuació determinada sobre un fons de l'arxiu ; els que comparteixen personal amb una altra institució cultural⁸¹, o els que disposen de personal auxiliar ⁸² amb dedicació plena.

Un altre aspecte també relacionat amb el tema de recursos és el de l'espai. Per tal de poder iniciar el treball amb grups d'alumnes és condició necessària poder disposar d'un espai, que pot ser polivalent utilitzat per exposicions, conferències o altres activitats. L'espai físic dels Arxius de la Xarxa té situacions molt diverses. Des d'arxius ubicats en edificis emblemàtics amb espai suficient per acollir grups i respectar el treball dels investigadors a la sala de consulta, fins els que tot i tenint un edifici emblemàtic estan col·lapsats de material i el dipòsit de documents ocupa fins i tot espai a la sala d'investigadors. Passant pels que disposen d'edificis de nova construcció que s'han quedat petits davant la documentació aplegada, o d'altres, que al disposar de sala d'exposicions tenen més possibilitats en aquest sentit. Alguns dels quals poden arribar a condicions de precarietat.

Per l'estil de treball, això és Treball individual o treball en equip, ens remeten a al tema ja esmentat de la necessària col·laboració entre arxivers i ensenyants per dur

⁸¹ Aquests casos es donen perquè també es comparteix edifici : Arxiu i Museu o Arxiu i Biblioteca.

⁸² Generalment personal auxiliar d'administració o sub-altern. Excepcionalment amb tècnics d'arxiu.

a terme el treball d'arxiu amb estudiants. La casuística en aquest aspecte és molt variada.

Alguns arxivers que inicien l'activitat en solitari ho fan majoritàriament per preparar la visita escolar, que inclou l'exposició oral del funcionament de l'arxiu i dels diversos espais que el componen, la selecció de documents a mostrar i, en alguns casos, la preparació de documents per lliurar a l'alumnat – des d'un qüestionari, fins a un exemplar del butlletí que publica el propi arxiu -. D'altres inicien la difusió adreçant la convocatòria a través de diversos contactes amb els Centres de Recursos Pedagògics o convocant reunions a principi de curs amb els claustres de professors. Iniciatives que no sempre han tingut el ressò que seria d'esperar. Finalment, d'entre els arxivers que tenen un estil de treball individual, n'hi ha que simplement ofereixen informació al col·lectiu d'ensenyants de les activitats de divulgació de l'arxiu : cursos, exposicions, etc.

El treball en equip arxivers-docents s'ha assolit en altres casos gràcies a les ofertes que els arxivers han fet de cursos dirigits al professorat de secundària sobre el treball de recerca. Alguns arxivers simplement han acollit les demandes vingudes des del professorat i han facilitat i col·laborat en la tasca. Finalment, hi ha un tercer cas de treball en equip propiciat pel contacte amb professors o grups de recerca d'institucions d'estudis locals, interessats en la temàtica. D'aquests tres darrers tipus de col·laboracions és d'on han sorgit els projectes didàctics viables i més reeixits.

Els resultats finals i el tipus d'activitat creada és un dels aspectes que preocupa al col·lectiu d'arxivers. La visita introductòria a l'Arxiu és l'activitat que s'ha plantejat com a primer pas en l'inici del servei adreçat al món de l'ensenyament. En aquest

aspecte, la generalització de la reforma educativa, sobretot a secundària amb el Treball de Recerca, ha suposat l'increment d'usuaris els darrers anys.

En la realització d'activitats a l'arxiu de grups classe acompanyats de professorat cal distingir dos tipus diferents de visita. La més difosa és la visita puntual a l'arxiu, amb l'objectiu de conèixer la institució. En aquest tipus d'activitat gairebé sempre els materials han estat preparats exclusivament des de l'arxiu i els continguts que s'hi treballen són, majoritàriament, la visita de coneixement. Es tracta de qüestionaris i esquemes per facilitar la comprensió a l'exposició oral preparada pels arxivers.

A vegades la visita a l'arxiu serveix per treballar un tema concret amb material dels fons. En aquesta proposta la preparació prèvia és més important. Els resultats obtinguts pel que fa a la producció de materials didàctics, presenten també varietat tan en l'aspecte formal com de fons.

L'elaboració de material per il·lustrar un tema és de presentació senzilla, moltes vegades sense portada, ni imatges, amb mètodes de reproducció de fotocòpia, amb activitats que no passen d'un simple qüestionari . Són activitats puntuals que s'han elaborat per una ocasió molt concreta i que no s'han tornat a utilitzar. La preparació ha estat conjunta : arxiver i ensenyant.

Un procés que demana planificació és el d'elaboració de material inserat en un marc més ampli – del crèdit o del curs – i comporta contemplar els continguts pensats seguint una estructura comuna pels diferents temes ; amb activitats molt diversificades, tenint en compte diversos tipus de fonts – escrites, d'imatges,

patrimonials immobles, etc. – Sempre és de presentació més elaborada, de possible publicació. La seva preparació comporta un treball de grup més ampli i complexa.

Aquesta activitat comporta la creació de grups de treball conjunts entre arxiviers i ensenyants i la intervenció de professionals d'altres àmbits – disseny gràfic, maquetació – amb dedicació plena. El seu treball comporta una dinàmica pre-establerta per elaborar un material pensat des d'un principi en la publicació.

Un tercer tipus d'activitat a l'arxiu és la realització de veritables recerques d'alumnes individuals o en petits grups. Aquesta situació és la pròpia dels treballs de recerca. Hom observa una contradicció: mentre que des dels arxius s'han organitzat cursos adreçats al professorat per orientar i donar a conèixer les possibilitats que s'ofereixen des de l'Arxiu, una gran majoria del professorat adreça als alumnes dels treballs de recerca a l'Arxiu com si els enviés a la Biblioteca. És a dir, sense cap mena de preparació prèvia - ni tècnica, ni temàtica -; desconeixen que és i què hi poden trobar a l'arxiu. Els arxiviers/eres es troben en que han de fer una tasca que no és la seva : tutoritzar l'alumnat des de la tria dels temes fins el mètode de treball.